



IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ!

SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBAS IESPĒJAS LATVIJĀ

MĀRIS PŪKIS
Dr.oec., Dr.phys.



*92,07% no Projekta finansē Eiropas Savienība ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību
Apakšaktivitāti administrē Valsts kanceleja sadarbībā ar Sabiedrības integrācijas fondu.*

*Šis materiāls “Sociālās uzņēmējdarbības attīstības iespējas Latvijā” ir veidots ar Eiropas
Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu. Par materiāla saturu atbild nodibinājums
„Biznesa attīstības fonds”*

Rīga, 2012

SATURA RĀDĪTĀJS	lpp.
APZĪMĒJUMI	3
KOPSAVILKUMS	4
IEVADS	7
I. SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS JĒDZIENS	8
1.1. Sociālās uzņēmējdarbības saturs dažādās pasaules valstīs	8
1.2. Sociālās uzņēmējdarbības vieta ES nākamajā budžeta periodā 2014-2020	18
1.3. Regulējums esošajā likumdošanā	22
II. PROBLĒMAS LATVIJĀ DAŽĀDĀS SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS JOMĀS	33
2.1. Korporatīvā sociālā atbildība un sociālā uzņēmējdarbība	33
2.2. Valsts un pašvaldību uzņēmējdarbība ar sociālu ievirzi	36
2.3. Baznīcas, arodbiedrību un NVO saimnieciskā darbība ar sociālu ievirzi	42
2.4. Publisko iepirkumu problēmas	44
2.5. Valsts atbalsta problēmas	49
2.6. Sociālā uzņēmējdarbība Nacionālajā Attīstības plānā (NAP)	51
III. PRIEKŠLIKUMI SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBAI LATVIJĀ	55
3.1. Sociālās uzņēmējdarbības definīcija un pazīmes	56
3.2. Likumu, kas nepieciešami sociālās uzņēmējdarbības sistēmas ieviešanai, paketes raksturojums	60
LITERATŪRA	61
1. PIELIKUMS. SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS FORMAS	64
2. PIELIKUMS. SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS LIKUMPROJEKTA SATURA IZKLĀSTS	65
3. PIELIKUMS. ILUSTRĀCIJA KĀ PAPILDUS IEROBEŽOJUMI SAMAZINA OPTIMIZĒJAMĀS FUNKCIJAS VĒRTĪBU	66

Apzīmējumi:

SU - Sociālā uzņēmējdarbība

MK - Ministru kabinets

EK - Eiropas Komisija

RK - Eiropas Savienības Reģionu komiteja

ESLK - Eiropas Savienības Ekonomikas un sociālo lietu komiteja

SLO - Sabiedriskā labuma organizācija

ES - Eiropas savienība

SIA - Sabiedrība ar ierobežotu atbildību

Kopsavilkums

1. Sociālā uzņēmējdarbība (SU) kā saimnieciskās darbības forma, kurā dominē sociālie mērķi, attīstās vairumā no pasaules valstīm.
2. Katrā valstī ir sava izpratne par SU jēdzienu un tās tiesisko regulējumu. Parasti SU jēdziens tiek sašaurināts, vai nu attiecībā uz subjektu (piemēram - attiecinot SU tikai uz NVO), vai attiecībā uz ienākumu gūšanu vai sadali (nodalot bezpeļņas darbības vai nodalot filantropiju).
3. ASV sociālo uzņēmējdarbību saprot tuvu tās vispārīgajam jēdzienam, ietverot arī iespēju sociālajiem mērķiem būt līdzsvarā ar peļņas gūšanu (t.s. hibrīda uzņēmējdarbība). Tas attēlo tendenci sociāli atbildīgai uzņēmējdarbībai pakāpeniski transformēties SU.
4. Eiropas Savienībā arvien lielāku atbalstu gūst SU iekļaušana starp prioritātēm dalībvalstu kopējā politikā, tā tiek atzīta par Eiropas sociālā modeļa sastāvdaļu.
5. Eiropas Komisija ir atvērusi komunikāciju par SU atbalsta centralizētās programmas iekļaušanu 2014-2020 gada budžetā. Ar SU savietojami mērķi ir ietverti Eiropas komisijas komunikācijā ES2020 un sagaidāms, ka šīs pamatnostādnes tiks iestrādātas ES fondu likumdošanā nākamajam programmēšanas periodam.
6. Idejas par SU kā prioritāti ir guvušas stingru atbalstu no Eiropas Sociālo un Ekonomikas Lietu Komitejas (ESELK).
7. Iemesls SU jēdziena sašaurināšanai vairumā ES valstu ir vēsturiski izveidojusies situācija, ka virknei saimnieciskās darbības formu, kas būtu attiecināmas uz SU, regulējums jau pastāvēja, pirms tika attīstīts SU koncepts. Tāpēc ar jauno jēdzienu likumdošanā aptvēra tikai "agrāk neaizpildīto" uz SU teorētiski attiecināmo daļu.
8. Latvijā situācija ir atšķirīga - likumdošana paredz tikai dažas saimnieciskās darbības formas, no kurām vairums nav pietiekami noregulētas:
 - a. Komerclikums (saimnieciskā darbība peļņas gūšanas nolūkā), ko pietiekami regulē Komerclikums un virkne institucionālo likumu, kuri nosaka reģistrācijas un kontroles procedūras un deleģē šos pienākumus attiecīgām iestādēm.
 - b. Kooperatīvā darbība (ar nolūku palielināt kooperatīvās sabiedrības biedru saimnieciskās darbības efektivitāti), ko regulē Kooperatīvo sabiedrību likums.
 - c. Aroddarbība (kuru savā vārdā veic fiziskās personas - arodnieki, izmantojot amata prasmi un spējas, kā arī brīvo profesiju pārstāvji), ko iecerēts regulēt ar Aroddarbības likumu. Tā kā Tieslietu ministrija nebija spējīga likumprojektu sagatavot, tad daļu no aroddarbības jomām joprojām regulē 1992. gadā pieņemtais

likums "Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību" .

d. Cita saimnieciskā darbība - piemēram tā, ko veic biedrības un nodibinājumi. Biedrību un nodibinājumu saimnieciskā darbība tiek paredzēta tikai vienā - papilddarbības formā. Ja saimnieciskā darbība kļuvusi par nevalstiskās organizācijas pamatdarbību, tiesa var pieņemt lēmumu par šīs organizācijas darbības izbeigšanu.

9. Latvijā pirms Komerclikuma spēkā stāšanās pastāvēja valsts uzņēmumi un bezpeļņas uzņēmumi, kuri lielā mērā atbilda sociālās uzņēmējdarbības saturam. Šie uzņēmumi reformas gaitā tika transformēti par biedrībām, nodibinājumiem vai publiskajām aģentūrām, daļa arī tika transformēti par komercsabiedrībām. Visos gadījumos šī transformācija radīja problēmas.

10. Lielai daļai no valsts un pašvaldību komercsabiedrībām peļņas gūšana nav dominējošais mērķis, virknē gadījumu speciālie nozares likumi pat peļņas gūšanu izslēdz. Rezultātā pastāv komercsabiedrības, kas neatbilst komersanta definētajam mērķim.

11. Liela daļa no publiskajām aģentūrām pamatā nodarbojas ar saimniecisko darbību, nevis īsteno pārvaldes funkcijas. Līdz ar to saimnieciskā darbība tiek veikta neefektīvā formā, kas noved pie publisko resursu izšķērdēšanas. Uz publiskajām aģentūrām attiecinātie budžeta finansēto iestāžu vadības noteikumi neļauj pieņemt saimnieciski efektīvus lēmumus.

12. Biedrības ir juridiskā forma vairumam no NVO. Īpaši tām biedrībām, kuras nefinansē no ārvalstu fondiem vai ārvalstu finanšu palīdzības, saimnieciskā darbība ir gandrīz vienīgais darbības turpināšanas nosacījums. Otra iespēja ir kļūt par sabiedriskā labuma organizāciju.

13. Sabiedriskā labuma organizācijas statuss rada iespēju saņemt ziedojumus no komercsabiedrībām. Komercsabiedrība sava ziedojuma apjomu šai gadījumā lielā mērā nosedz ar saņemto nodokļa atvieglojumu. Turklāt ziedošana ir reklāmas izdevumu samazināšanas forma - komercsabiedrība ziedojot uzlabo savu reputāciju, kas ir būtisks nosacījums konkurences apstākļos.

14. Problēmas, ko iespējams risināt, pieņemot jaunu likumu paketi par sociālo uzņēmējdarbību:

14.1. Privāto kapitālsabiedrību korporatīvās pārvaldības attīstību sabiedrības sociālo mērķu atbalsta virzienā.

14.2. Tiesiskā ietvara izveidošanu efektīvai tādu valsts un pašvaldības komercsabiedrību vai kapitāldaļu pārvaldīšanai, kurās dominē sociālie, nevis peļņas mērķi.

14.3. Tiesiskā ietvara pilnveidošanai bezpeļņas saimnieciskās darbības veicējiem - biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām.

14.4. Efektīvas juridiskās formas izveidošanai publisko pakalpojumu sniegšanai, ja publiskās iestādes (tai skaitā - atvasinātas publiskās personas) vai publiskās aģentūras forma ir neefektīva.

15. Jaunajai likumprojektu paketei būtu jāietver:

15.1. Sociālās uzņēmējdarbības likums

15.2. Grozījumi Komerclikumā, Uzņēmumu reģistra likumā, Valsts pārvaldes iekārtas likumā, Publisko aģentūru likumā, Budžeta un finanšu vadības likumā, Ārstniecības likumā, Izglītības likumā, Zinātnes likumā, Sociālās palīdzības likumā, Biedrību un nodibinājumu likumā, Reliģisko organizāciju likumā, Sabiedriskā labuma organizāciju likumā, likumā Par Budžeta un finanšu vadību un Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā.

16. Jaunās likumprojektu paketes būtība ir: līdzīgi kā Komerclikums aptver uz peļņu orientētas saimnieciskās darbības formas, tā Sociālās uzņēmējdarbības likums aptvertu uz peļņu neorientētās, kā arī hibrīda saimnieciskās darbības formas.

17. Piedāvātais risinājums ir inovatīvs, salīdzinot ar citās ES valstīs pieņemtajiem sociālās uzņēmējdarbības likumiem un koncepcijām, taču nepārsniedz Eiropas Komisijas piedāvāto sociālās uzņēmējdarbības konceptu.

18. Piedāvātais risinājums novērstu virkni trūkumu, kas radušies Komerclikuma pieņemšanas un ieviešanas gaitā.

19. Piedāvātais risinājums nodrošinātu efektīvu pilsoniskās sabiedrības un uzņēmēju iesaistīšanos sociālo problēmu risināšanā jaunajos apstākļos, kas veidojas pasaules ekonomiskās krīzes rezultātā.

Ievads

Darbs veikts Eiropas Sociālā fonda apstiprinātā projekta „NVO kapacitātes stiprināšana veicinot sociālo uzņēmējdarbību Latvijā” ietvaros.

Darba mērķis - veikt likumu monitoringu no sociālās ekonomikas viedokļa un izstrādāt priekšlikumus likumdošanas uzlabošanai.

Latvijā līdz šim sociālās uzņēmējdarbības jēdziens nav viennozīmīgs. Tā kā pēc Komerclikuma ieviešanas ir palikušas vairākas likumos nesakārtotas jomas, tad pastāv iespēja ievest sociālo uzņēmējdarbības, sociālā uzņēmēja un sociālā uzņēmuma jēdzienus lietot visplašākajā nozīmē. Šāda iespēja vienkāršotu un sakārtotu vairākus neatrisinātus jautājumus, dotu piemērotu juridisko formu valsts un pašvaldību uzņēmumiem, kuriem peļņai nav dominējoša nozīme, atvieglotu publisko pakalpojumu sniegšanu gan valsts, gan privātajā sektorā.

Tas radītu būtiskas priekšrocības Latvijai, salīdzinot ar citām ES valstīm, turklāt pilnībā iekļaujoties Eiropas Komisijas un ES Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atbalstītajās koncepcijās. Atšķirībā no citiem līdz šim veiktajiem pētījumiem par sociālo uzņēmējdarbību šajā darbā plašāk analizēta tieši šāda iespēja

I. Sociālās uzņēmējdarbības jēdziens

1.1. Sociālās uzņēmējdarbības saturs dažādās pasaules valstīs

Tiek aplūkots sociālās uzņēmējdarbības jēdziens, kā to lieto dažādās valstīs, sākot ar visplašāko definīciju – jebkura saimnieciskā darbība, kuras galvenais motīvs nav peļņa un raksturojot jomas, kam pievērsušās dažādas valstis. Raksturots šis jēdziens arī Eiropas Komisijas izpratnē.

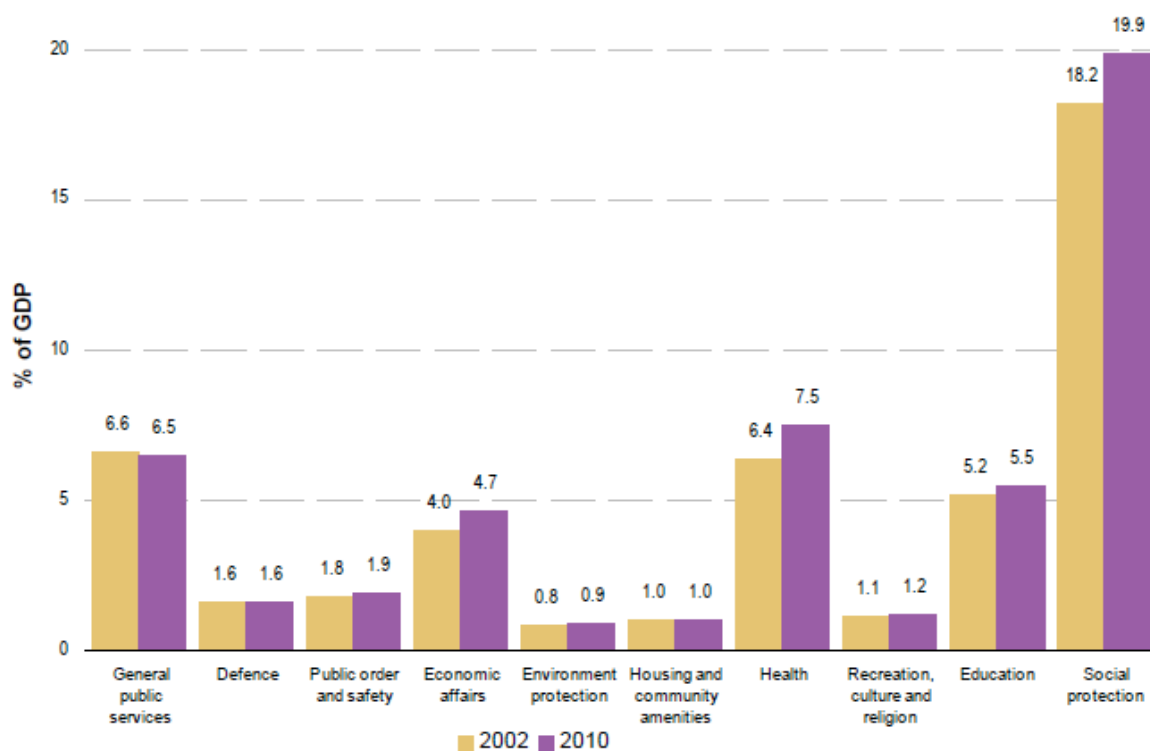
20 gadsimtu raksturo krass publisko (valsts un pašvaldību) budžetu pieaugums. Proporcija starp publiskās varas izdevumiem un privāto mājsaimniecību izdevumiem pastāvīgi pieauga par labu publiskajam sektoram. Savukārt budžetos arvien pieauga valsts un pašvaldības sociālie izdevumi, neatkarīgi no vēsturiskajiem sociālajiem modeļiem.

Arī pašlaik turpinās sociālo izdevumu pieaugums. ES tas sasniedzis visai iespaidīgus apmērus (1.1.att.). Līdz ar pieaugošo nodokļu slogu pieaug sociālo izdevumu komponente. Vēl 2002.gadā veselības un sociālie izdevumi sastādīja 24,6% no iekšzemes kopprodukta, bet 2010.gadā jau 27,4%. Ja Latvija censtos sasniegt šādus rādītājus pie esošā nodokļu sloga, tad to gaidītu pilnīgs finansiāls krahs, jo nodokļu slogs salīdzinājumā ar iekšzemes kopproduktu dažkārt nokrīt zem 30%. Taču arī pārējās ES dalībvalstīs sociālo izdevumu slogs kļūst nesamērīgs, kas kavē ES ekonomisko attīstību un tā arvien vairāk atpaliek no vairākiem citiem pasaules reģioniem.

Ja pievērsamies šai ainai dalībvalstu skatījumā, (1.1.tabula), tad redzam to kā vispārēju tendenci. Tikai dažām valstīm izdodas nepalielināt vai samazināt veselības un sociālo izdevumu daļu. Šīs daļas pieaugums arvien vairāk apdraud ES ilgt spēju, jo nav iespējams novirzīt pietiekamus līdzekļus izglītībai un ekonomikas attīstībai.

Latvijas rādītāji ir šķietami zemāki, nekā citām ES dalībvalstīm. Jāņem vērā Latvijas zemākais nodokļu slogs attiecībā pret kopproduktu. Ja Latvija iekasē nodokļos 30% no kopprodukta, tad 18.1% šīm divām nozarēm veido vairāk nekā pusi no visiem nodokļu ieņēmumiem. Nav iespējams palielināt šo daļu, kamēr nesamazinās ēnu ekonomika un netiek īstenotas strukturālas reformas ekonomikā.

Sociālās uzņēmējdarbības attīstības iespējas Latvijā



1.1.att. Vispārējās valdības izdevumu EU27 dalībvalstīs salīdzinājums 2002 un 2009 gadā (avots: EUROSTAT)

1.1.tabula. Vispārējās valdības izdevumu ES valstīs veselības un sociālajai aizsardzībai salīdzinājums 2002.gadā un 2010.gadā (avots: EUROSTAT)

	in % of GDP				in millions of euro	
	Social protection		Health		Social protection	Health
	2002	2010	2002	2010	2010	2010
EU-27	18.2	19.9	6.4	7.5	2 444 153	914 317
EA-17	18.7	20.5	6.5	7.5	1 875 650	686 646
BE	17.7	19.3	6.5	7.9	68 342	28 007
BG	12.8	13.5	5.3	4.8	4 851	1 732
CZ	14.0	13.7	7.2	7.8	20 514	11 701
DK	23.2	25.4	7.0	8.5	59 756	19 957
DE	21.2	20.8	6.9	7.2	511 370	178 290
EE	9.9	14.6	4.2	5.3	2 090	760
IE	9.5	17.1	6.5	8.5	26 709	13 323
EL	16.9	18.0	5.0	7.5	40 861	17 017
ES	13.0	16.9	5.2	6.5	178 198	68 656
FR	20.9	24.2	7.4	8.0	466 894	154 550
IT	17.6	20.4	6.3	7.6	317 164	117 839
CY	8.7	11.7	3.1	3.3	2 035	576
LV	11.5	13.8	3.7	4.3	2 477	767
LT	10.7	14.5	4.3	5.5	3 992	1 502

	in % of GDP				in millions of euro	
	Social protection		Health		Social protection	Health
	2002	2010	2002	2010	2010	2010
LU	17.2	18.3	4.7	4.9	7 380	1 987
HU	15.5	17.8	5.5	5.1	17 251	4 995
MT	13.7	14.8	5.6	5.7	906	349
NL	15.9	17.3	5.5	8.3	101 536	49 114
AT	21.2	21.7	7.1	8.1	62 226	23 314
PL	18.3	16.9	4.4	5.0	59 759	17 698
PT	13.1	18.7	6.5	7.0	32 247	12 076
RO	10.1	14.9	4.1	3.6	18 543	4 499
SI	17.0	18.7	6.5	6.9	6 613	2 447
SK	14.9	12.3	5.0	6.4	8 055	4 210
FI	20.9	23.9	6.2	7.9	43 025	14 130
SE	23.1	21.6	6.8	7.1	75 285	24 717
UK	15.3	17.9	6.2	8.2	306 075	140 105
IS	8.7	11.2	8.7	7.9	1 083	748
NO	17.8	17.8	7.9	7.5	56 233	23 600
CH	:	13.9	:	2.1	55 545	8 237

Aplūkojot 1.1.attēlu un 1.1.tabulu jāņem vērā, ka Izdevumus sociālajā jomā ir samērā grūti salīdzināt, jo dažādās valstīs grāmatvedība tiek organizēta dažādi. Sociālie izdevumi parādās vairākos veidos:

- kā sociālās drošības sistēmas atspoguļojums budžetos (pensijas, bezdarbnieku pabalsti, slimības pabalsti, pašvaldību sociālās palīdzības un sociālās aprūpes finansējums un tml.);
- kā budžeta ieņēmumu samazinājums, kas tiek piemērots dažādām iedzīvotāju grupām (neapliekamie minimumi, samazinātas nodokļu likmes, nodokļu nepiemērošana būtiskām iedzīvotāju un komersantu grupām ar sociālo mērķi);
- kā izdevumi budžetā, kuri garantē dažādus bezmaksas vai daļējas maksas sociālos labumus (vispārēja labuma publiskie pakalpojumi, kā izglītība, veselības aprūpe, sabiedriskais transports un tml.);
- kā publiskā sektora saimnieciskā darbība, kas vērsta uz sociālu mērķu sasniegšanu (dzīvokļu celtniecība un īre par samazinātām īres maksām, darba telpu iznomāšana par samazinātām nomas maksām ar sociālu mērķi, siltināšanas un renovācijas programmas ar sociālu mērķi un tml.).

Saskaņā ar dominējošām klasifikācijas sistēmām (piemēram COFOG klasifikāciju pēc valdīšanas funkcijām) šos izdevumus jāmeklē dažādās izdevumu klasēs, pie tam katrā valstī ir iedibināta atšķirīga pieraksta sistēma. EUROSTAT kā sociālos izdevumus parāda tikai daļu no iepriekš minētā.

Valdību nespēja izsekot sabiedrības pieprasījumam ar tradicionālajām metodēm rosina meklēt jaunus, inovatīvus risinājumus. Pieaug arī sabiedrības līdzdalība un ieinteresētība sociālajos procesos. Tāpēc sociālā uzņēmējdarbība (SU) kā saimnieciskās darbības forma, kurā dominē sociālie mērķi, attīstās vairumā no pasaules valstīm.

Tam ir vairāki iemesli. Pirmkārt, uzņēmējdarbības attīstības iekšējā loģika liek privātajam sektoram arvien labāk piemēroties tirgus pieprasījumam, tai skaitā - preču un pakalpojumu pircējs arvien augstāk vērtē uzņēmuma tēlu. Otrkārt, pasaules ekonomiskā krīze liek pārvērtēt iepriekšējo valdību politiku, meklējot efektīvākus veidus kā nodrošināt stabilu izaugsmi un sociālo mieru. Rezultātā gan privātā, gan publiskā sektora vadītāji nonāk pie līdzīgiem secinājumiem, ka nepieciešama sociāli atbildīgāka politika un šo politiku jāīsteno pēc iespējas efektīvāk. Kā iespējama risinājums parādās sociālais uzņēmums.

Tehnoloģiskais progress ļāva arvien paplašināt sociālos mērķus, kvalitatīvi un kvantitatīvi palielināt labklājību. Vienlaikus tas nozīmēja nodokļu sloga pieaugumu,

centrālās un vietējās birokrātijas pieaugumu un sadales un kontroles dominanti pār ražošanu.

Eiropā sociālā dimensija izpaudās vairāk, nekā pārējā pasaulē. Kamēr ekonomikas attīstība bija stabila, neskatoties uz augstajiem sociālajiem standartiem Eiropa spēja nodrošināt arī zināmu ekonomikas pieaugumu, tomēr kopš 20.gadsimta pēdējām divām dekādēm citi pasaules reģioni sāka Eiropu apsteigt.

Krīze pierādīja Eiropas varas sistēmas ne elastību, uz augstiem sociāliem standartiem orientētā sistēma nespēja strauji pārorientēties uz ekonomikas un publiskās pārvaldes pārstrukturēšanu. Taču arī citi pasaules ekonomiskās attīstības reģioni saskaras ar līdzīgām problēmām.

Sociālā uzņēmējdarbība ir viens no veidiem, kā sadalīt sociālo atbildību ar privāto sektoru. Tās veicināšana var kļūt par līdzekli veids valsts sociālo darbību optimizēšanai. Tāpēc visā pasaulē pieaug interese par sociālo uzņēmējdarbību gan kā līdzekli plašākā sabiedrības iesaistīšanā, gan kā līdzekli valsts un pašvaldību efektīvākai organizācijai

Eiropas Komisija gatavojoties 2014.-2020.gadu budžetam rosināja gan dalībvalstis, gan sociālos partnerus, pašvaldības un uzņēmumus iesaistīties diskusijā par iespēju veicināt sociālo uzņēmējdarbību. Uzsākot diskusiju sociālās uzņēmējdarbības jēdziens tika traktēts iespējami plaši, neizslēdzot nevienu no iespējamiem pretendentiem uz iespēju darboties sociālo mērķu risināšanā.

Eiropas Komisija (2011) šādi raksturo sociālo uzņēmējdarbību:

“Sociālais uzņēmums, kas ir sociālās ekonomikas dalībnieks, ir tāds uzņēmums, kura galvenais mērķis ir sociālās ietekmes īstenošana, nevis ieguvumu radīšana saviem īpašniekiem vai partneriem. Tas darbojas tirgū, uzņēmējdarbībai raksturīgā un inovatīvā veidā ražojot preces un sniedzot pakalpojumus, un izmanto ienākumus lielākoties sociāliem mērķiem. Šos uzņēmumus vada atbildīgi un pārredzami, proti, iesaistot uzņēmuma ekonomiskajā darbībā tā darbiniekus, klientus un ieinteresētās puses.”

No definīcijas neizriet, ka sociālā uzņēmuma īpašnieks būtu tikai privātpersona. Parasti par sociālo uzņēmumu runā kā par privātpersonai piederošu, taču Eiropas Komisijas definīcijā tā nav.

No sociālās uzņēmējdarbības nav izslēgta peļņas gūšana. Ir tikai norādīts, ka peļņa nav galvenais mērķis. Latvijas likumdošanas kontekstā sociālais uzņēmums var nodarboties ar jebkura veida saimniecisko darbību, tas var būt komercsabiedrība,

kooperatīvā sabiedrība, nodibinājums, biedrība, reliģiskā organizācija. Eiropas komisijas definīcija neizslēdz nevienu no šiem darbības veidiem.

Tai pat laikā šī definīcija izvirza vairākas būtiskas prasības, kuras raksturo ES sociālo modeli, sociālajam uzņēmumam jābūt

- atbildīgi un pārredzami vadītam,
- jāiesaista mērķu izvirzīšanā, preču un pakalpojumu kvalitātes novērtēšanā gan darbiniekus, gan klientus - pakalpojumu saņēmējus.

Šajās prasībās redzama korporatīvās sociālās atbildības koncepta ietekme. Sociālā uzņēmuma jēdziens ir vērtējams kā šā koncepta pielietojums daļā no korporatīvi atbildīgiem uzņēmumiem.

Skaidrojot sociālā uzņēmums jēdzienu Eiropas Komisija (2011) atzīmē, ka tie ir uzņēmumi,

- “ - kuriem komercdarbības jēga ir sociāls vai sabiedriska vispārējās intereses mērķis, kas bieži vien izpaužas kā augsts sociālās inovācijas līmenis,
- kuru peļņa lielākoties tiek no jauna investēta šā sociālā mērķa īstenošanā,
- un kuru organizācijas veids vai īpašuma piederības sistēma atspoguļo misiju, pamatojoties uz demokrātiskiem vai līdzdalības principiem vai izvirzot par mērķi sociālo taisnīgumu”.

Eiropas Komisijas paziņojumā (2011) minēti arī sociālo uzņēmumu darbības jomu piemēri: “uzņēmumi, kas sniedz sociālus pakalpojumus un/vai preces un pakalpojumus, kas paredzēti sabiedrības neaizsargātākajai daļai (mājokļa pieejamība, aprūpes pieejamība, palīdzība vecāka gadagājuma cilvēkiem un invalīdiem, neaizsargātāko grupu iekļaušana, bērnu aprūpe, piekļuve nodarbinātībai un izglītībai, atkarības pārvaldība u. c.); un/vai uzņēmumi, kuru preču vai pakalpojumu ražošanas veidam ir sociāls mērķis (sociāla un profesionāla integrācija, nodrošinot darba iespējas sociālās atstumtības riska grupai saistībā ar šo personu zemu kvalifikāciju vai sociālām vai profesionālām problēmām, kas izraisa atstumtību un marginalizāciju), taču to darbība var attiekties ne tikai uz sociālām, bet arī citām precēm vai pakalpojumiem.”

Kaut arī šajos skaidrojumos dominē pakalpojumu sniegšana dažādām sociālā riska grupām, nav izslēgti arī citi, plašāki mērķi.

Ja salīdzinām augstāk minēto pieeju ar situāciju dažādās pasaules valstīs, tad jāņem vērā vairāki faktori:

- valstij raksturīgais sociālais modelis (Defourny & Nyssens, 2009);

- regulējuma esamība, kas tādā vai citādā veidā jau noteica sociālās uzņēmējdarbības robežas pirms paša jēdziena attīstības, parasti netiek skarta tā likumdošanas daļa, kura labi regulē kādu jomu.

Diezgan detalizēts dažādu modeļu pārskats sniegts PROVIDUS un Pilsoniskās alianses (Lešinska & līdzautori, 2012) pētījumā, ietverot pārskatus par situāciju 11 Eiropas valstīs - Itālijā, Polijā, Lietuvā, Somijā, Dānijā, Beļģijā, Francijā, Šveicē, Luksemburgā, Apvienotajā Karalistē (Anglijā un Skotijā), kā arī Īrijā. Detalizēts sociālo uzņēmumu raksturojums atrodams (Travalgini & līdzautori, 2010) pētījumā.

Attieksmi pret sociālo uzņēmējdarbību dažādās valstīs lielā mērā nosaka sociālais modelis.

Bismarka sociālais modelis (piemēri - Beļģija, Francija, Vācija, Īrija). Šim modelim raksturīga deleģēšana - publiskais sektors deleģē virkni sociālo funkciju bezpeļņas organizācijām. Deleģēšana nozīmē, ka privātais pakalpojumu sniedzējs tiek regulēts un tā darbība tiek kontrolēta.

Vācijā sociālais uzņēmums ir noteikts kā uzņēmējdarbības forma. Sociālais uzņēmums pamatā nodarbojas ar deleģētajām funkcijām. Sastopamas dažādas sociālās uzņēmējdarbības formas.

Francijai raksturīgi sabiedriskās intereses kooperatīvi. Šie korporatīvi ir tuvi pēc satura Itālijas paraugam.

Beļģijā iespējamās dažādas sociālās uzņēmējdarbības juridiskās formas, pastāv ierobežojumi vienam akciju vai daļu turētājam (ne vairāk kā 10%), noteikti peļņas izlietojuma ierobežojumi.

Ziemeļvalstu sociālais modelis. Šim modelim raksturīgs labklājības valsts ideāls, kura tuvināšanai tiek izveidots augstāks nodokļu slogs, nekā citās valstīs. Labklājības valsts modelim raksturīgs lomu dalījums. Labklājību nodrošina valsts un pašvaldība, produktus un darbavietas nodrošina uzņēmēji, mērķu un kvalitātes prasību noteikšanā plaši iesaistās pilsoniskā sabiedrība.

Somijā sociālās uzņēmējdarbības mērķi aprobežojas ar sociālās iekļaušanas (bezdarbnieki, personas ar īpašām vajadzībām). Dominē līgumattiecības ar publisko varu un valsts vai pašvaldību dotācijas.

Somijā sociālajiem uzņēmumiem bez subsīdijām netiek piešķirtas nekādas citas privilēģijas, piemēram, nodokļu atvieglojumi. Pastāv bažas par negodīgas konkurences risku. Papildu atbalsta mehānismu neesamība nav veicinājusi sociālās uzņēmējdarbības izplatību, jo

nereti uzņēmumi, kas nodarbina konkrētas mērķgrupas, neregistrējas kā sociālie uzņēmumi (Lešinska, 2012).

Sociālā uzņēmējdarbība Dānijā tiek saistīta ar sociālo ekonomiku un sociālo inovāciju. Sociālās ekonomikas konceptu uztver kā ekvivalentu sociālās uzņēmējdarbības konceptam. Sociālo inovāciju izprot kā jaunu veidu, kā var radīt vērtību. Tomēr Dānijā nav atsevišķa likuma, kas regulē sociālos uzņēmumus (Lešinska, 2012).

Ciktāl dominē publiskās institūcijas kā pakalpojumu sniedzējas, tiktāl dominē publiskie iepirkumi, kuru rezultātā privātās organizācijas pārdod pašvaldībām sociālos pakalpojumus iedzīvotājiem.

Zviedrijā tāpat kā Somijā sociālajā uzņēmējdarbībā dominē iekļaušanas un nodarbinātības mērķi, kamēr publiskās varas institūcijas nodrošina vairumu no sociālajām funkcijām.

Apvienotās karalistes sociālais modelis (piemēri - Apvienotā Karaliste, Kanāda, Austrālija, Jaunzēlande). Valsts cenšas minimizēt sociālos izdevumus. Attiecīgi pieaug brīvprātīgā sektora nozīme. Labdarība kompensē gan tirgus nepilnības, gan valdības nepilnības.

Apvienotajā Karalistē atļautas divas sociālās uzņēmējdarbības formas: ierobežotas atbildības (Company of limited shares - CLS) vai ar ierobežotu garantiju (CLG - "viens biedrs, viena balss"). Sociālais mērķis tiek noteikts kompānijas statūtos. Šis mērķis regulāri tiek pārbaudīts lai saglabātu statusu. Labuma guvēju līdzdalība vadībā ir noteikta likumā.

Atļauta ierobežota peļņas sadale. Tiek gatavots ikgadējais publiskais pārskats, kurā jāatspoguļo interesentu iesaiste.

Dienviņvalstu sociālais modelis (piemēri - Spānija, Itālija, Portugāle). Šim modelim raksturīgi zemāki labklājības izdevumi. Sociālie pienākumi lielākā mērā nekā citur bakstās uz ģimeni kā pamatvērtību. Baznīca lielākā mērā nekā citur darbojas kā labdarības organizācija. Atsevišķās valstīs - Spānijā un Itālijā ir spēcīgas korporatīvās tradīcijas.

Itālijā, pastāvot minimālam valsts ieguldījumam sociālajās jomās, daļu no šīm funkcijām 70.gados sāka pārņemt kooperatīvi (Gosling, 2002). Apkopojot šo praksi un

uzsākot valsts atbalstu tika pieņemts likums par sociālo kooperatīvu regulējumu (Parliament, 1991), kas uzsāka sociālās uzņēmējdarbības jēdziena lietošanu Eiropā.

Sociālajiem kooperatīviem sākotnēji likumā tika piemēroti būtiski valsts atbalsta instrumenti:

- 1) ja kooperatīvs sniedz pakalpojumus sociālajā, veselības vai izglītības jomā, tiek piemērots samazināts PVN 4% apmērā;
- 2) valsts un pašvaldības var brīvi piemērot ES “de minimis nosacījumu” un iepirkt darbus no sociālā kooperatīva līdz 200 000 eiro apmērā, ja darbos iesaista ar sociālās iekļaušanas mērķi.

Laika gaitā valsts atbalsta mehānismu apjoms ir palielinājies (Lešinska, 2012).

Spānijā ir raksturīgi lielāki kooperatīvi. Biedri var būt arī publisko tiesību juridiskās personas, ja tas paredzēts statūtos. Peļņu sadalīt nedrīkst.

ASV sociālais modelis. Šim modelim raksturīga izaugsme no uzņēmējdarbības un labdarības. ASV attīstījās korporatīvās sociālās atbildības modelis, kas paredz sociālo mērķu pakāpenisku attīstību tradicionālās peļņas organizācijas ietvaros.

Tāpēc ASV dominē hibrīda sociālā uzņēmējdarbība, kurā peļņas gūšanai var būt būtiska loma (Defourny & Nyssens, 2009). Šajā gadījumā komercaktivitātes ir labdarības finansēšanas avots.

Otra raksturīgākā forma ASV ir sociālais uzņēmums kā inovatīvas sociālās uzņēmējdarbības avots. Tas sakrīt ar Eiropā arvien vairāk izplatīto uzskatu.

Kopumā no dažādu valstu pārskata izriet, ka Eiropas Komisijas definīcija aptver visas populārākās sociālās uzņēmējdarbības formas dažādās valstīs.

Sociālā uzņēmējdarbība ir kļuvusi par politiskās dienas kārtības jautājumu vairumā valstu.

Pazīstamākie pētniecības centri ir EMES (Sociālo uzņēmumu radīšanas (emergence) Eiropā tīkls), Švābu sociālās uzņēmējdarbības fonds, ASHOKA pētniecības centrs.

EMES ir pētījumu tīkls, kurā piedalās universitāšu pētniecības centri un individuālie pētnieki “trešā sektora” jautājumu izpētei. Viena no EMES galvenajām tēmām ir tieši sociālā uzņēmējdarbība. Tā pirmsākumi meklējami 1996.gadā kad daudzu valstu zinātnieki uzsāka darbu pie sociālās ekonomikas tēmām ES finansējuma ietvaros. Formāli EMES ir nodibināts 2002.gadā kā Beļģijas bezpeļņas organizācija.

Organizācijas mājas lapā (www.emes.int) var atrast šādu definīciju:

“Sociālos uzņēmumus var definēt kā “organizācijas ar pilsoņu iniciētu un skaidri izteiktu nodomu dot labumu sabiedrībai un kurā kapitāla ieguldītāju materiālās intereses ir ierobežotas. Tām piemīt augsta neatkarības pakāpe un tās uzņemas risku veicot savas sociāli-ekonomiskās aktivitātes”.

Tai pat laikā EMES pētnieki atzīst, ka vienots priekšstats par sociālo uzņēmējdarbību pagaidām nav sasniegts, taču noris pakāpeniska uzskatu tuvināšanās.

Švābu Sociālās uzņēmējdarbības fonds (<http://www.schwabfound.org>) ir bezpeļņas, neatkarīga un neitrāla organizācija, kura dibināta 1998.gadā ar mērķi veicināt sociālo uzņēmējdarbību un iesaistīt sociālos uzņēmējus kā svarīgus katalizatorus sabiedrības inovācijām un progresam. Fonds darbojas Šveices Federālās valdības juridiskajā uzraudzībā un tā birojs atrodas Kolognī-Ženēvā Šveicē.

Fonds finansiāli veicina sociālās uzņēmējdarbības aktivitātes, piešķir ikgadējas balvas veiksmes stāstiem visā pasaulē. 2012.gadā fonda aktivitātes sociālo mērķa atbalstam sadalās sekojošā prioritārā secībā:

- Izglītība,
- Veselība,
- Uzņēmumu attīstība,
- Bērni un jaunatne,
- Lauku attīstība,
- Vide,
- Finansiālā iekļaušana,
- Darba apstākļi un bezdarbs,
- Tehnoloģijas,
- Sievietes,
- Bezpajumtnieki & Mājokļi,
- Komunikācija/mēdiji,
- Pilsoniskā līdzdalība,
- Invaliditāte,
- Enerģija,
- Lauksaimniecība,
- Kultūra/amatniecība,
- Ūdens,
- Tirdzniecība,
- Atkritumu apsaimniekošana,

- AIDS/HIV
- Patērētāju drošība
- Cilvēktiesības
- Migrācija
- Bioloģiskā daudzveidība.

Fonds par savu pamatuzdevumu uzskata veicināt inovācijas un progresu augstāk minētajās jomās. Prioritātes nosaka valde, kuras sastāvā ir trīs Švābu ģimenes pārstāvji, viena princese, zinātnieki, sabiedriskie darbinieki un sociālie uzņēmēji. Augstāk minētais prioritāšu saraksts ir pamācošs tai ziņā, ka uz sociālajiem mērķiem var skatīties daudz plašāk, nekā to paredz valstu likumi par sociālo uzņēmējdarbību.

Ashoka: Innovators for the Public ir bezpeļņas organizācija (ar biroju Arlingtonā, Virdžīnijā, ASV), kuras darbības joma ir sociālās uzņēmējdarbības veicināšana. To ir dibinājis Bills Draytons (Bill Drayton) 1981.gadā. Organizācija darbojas 70 valstīs un šai laikā ir maksātas stipendijas vairāk kā 2000 sociālās uzņēmējdarbības pētniekiem. Organizācija apkopo un izplata veiksmīgas darbības piemērus. Tāpat kā Švābu fondam galvenais elements, kas raksturo sociālo uzņēmējdarbību, Ashoka centram ir sociālās inovācijas.

Pētniecības centra mājas lapā (www.ashoka.org) tiek šādi raksturota sociālā uzņēmējdarbība: "Tā vietā lai atstātu sabiedrības intereses valdības vai uzņēmēju (business sector) ziņā, sociālie uzņēmēji rada inovatīvus risinājumus, sasniedz izcilus rezultātus un uzlabo dzīves apstākļus miljoniem iedzīvotāju".

Redzams, ka vistuvāk Eiropas Komisijas plašajam formulējumam ir EMES koncepts, bet arī ASHOKA centra un Švābu fonda nostāja tiek šai definīcijā aptverta un izgaismo dažādus inovatīvas sociālās uzņēmējdarbības aspektus.

1.2. Sociālās uzņēmējdarbības vieta ES nākamajā budžeta periodā 2014-2020

Aplūkots, kā sociālā uzņēmējdarbība ierakstās ES2020 prioritātēs un nacionālajos politikas dokumentos. Raksturota dažādu ES institūciju attieksme. Raksturotas kopējās Eiropā atzītās problēmas sociālās uzņēmējdarbības attīstībā.

Atsaucoties uz Eiropas komisijas iniciatīvām (t.skaitā - 2011), ES konsultatīvā institūcija - Ekonomikas un Sociālo lietu komiteja (ESLK) veica izvērstu diskusiju un izteica enerģisku atbalstu. Jāatzīmē, ka ESLK dominē uzņēmēju organizācijas, arodbiedrību pārstāvji tur nav vairākumā. Tas norāda, ka sociālās uzņēmējdarbības idejas kā sociāli atbildīgas uzņēmējdarbības forma gūst arvien lielāku atbalstu.

ESLK atzinums (2011) mūsu pētījuma aspektā ir sevišķi nozīmīgs, jo raksturo attieksmi pret būtiskākajiem sociālās uzņēmējdarbības jautājumiem no uzņēmēju (kam būs noteicošā loma hibrīda sociālo uzņēmumu attīstībā), arodbiedrību (kam rūp gūt labumu no sociālās uzņēmējdarbības) un NVO (kas arī pārstāvētas ESLK un gatavas aktīvi iesaistīties bezpeļņas saimnieciskajā darbībā) viedokļa.

ESLK attieksme pret definīciju.

Tiek pausts uzskats, ka "sociālais uzņēmums" ir jēdziens, kas sevī ietver arī "sociālo uzņēmējdarbību". No latviešu valodas viedokļa vajadzētu būt otrādi, taču kopējā starptautiski lietotajā terminoloģijā ir šāds piedāvājums.

EESK uzskata, ka sociālā uzņēmējdarbība ir jāapskata, pētot sociālā uzņēmuma jēdzienu plašākajā nozīmē, jo regulējums un atbalsts ir vajadzīgi tā dzīves cikla visos posmos.

Atzīstot, ka būtu vajadzīga skaidra definīcija, tomēr pagaidām sociālā uzņēmums definīcijas vietā ierosina "raksturojumu, kas balstīts uz šādām kopīgām iezīmēm:

- uzņēmumiem galvenie ir sociālie mērķi pretstatā peļņas mērķiem, radot sociālos labumus visas sabiedrības vai tās locekļu interesēs;
- uzņēmums ir pārsvarā bezpeļņas struktūra un pārpalikums galvenokārt investē atkārtoti nevis sadala privātiem akcionāriem vai īpašniekiem;
- uzņēmumiem ir dažādas juridiskās formas un modeļi: piem., kooperatīvi, brīvprātīgas apvienības, bezpeļņas apvienības, fondi, peļņas vai bezpeļņas uzņēmējdarbības; uzņēmumi apvieno dažādas juridiskās formas un dažreiz maina minēto formu atbilstoši savām vajadzībām;

- uzņēmumi ir ekonomikas jomas dalībnieki, kas ražo preces un sniedz pakalpojumus (bieži vispārējas nozīmes), tajos bieži ir spēcīgs sociālās inovācijas aspekts;
- uzņēmumi darbojas kā neatkarīgas vienības, tajos ir spēcīgi līdzdalības un koplēmuma (darbinieki, lietotāji, locekļi), pārvaldības un demokrātijas (pārstāvības vai atklātas demokrātijas) aspekti;
- uzņēmumi bieži rodas no pilsoniskās sabiedrības organizācijām vai ir saistīti ar tām.”

ESLK attieksme pret veicināšanas instrumentiem

Tiek pausts uzskats, ka kapitāla labāka pieejamība un pielāgoti finanšu instrumenti ir prioritāri attiecībā uz sociālajiem uzņēmumiem.

Tāpat “Komisijai būtu jāpievērš uzmanība arī dažādu veidu publiskajām sociālajām investīcijām un citu iniciatīvu attīstībai finanšu sektorā (kooperatīvās bankas, sociālās bankas, komercbankas ar sociālām programmām), kā arī inovatīviem instrumentiem, piemēram, “social impact bonds” (obligācijas, kam ir sociāla ietekme). Jo īpaši svarīgi ir atbalstīt minētās iniciatīvas šobrīd, kad saskaramies ar publiskā finansējuma samazināšanos.”

Eiropas Komisija tiek aicināta:

- apkopot un izplatīt dalībvalstīs labu praksi un inovatīvus finanšu instrumentus, piemēram, hibrīdkapitālu un publiskā un privātā sektora kapitāla mijiedarbības veidus, un nodrošināt, ka spēkā esošā ES normatīvā sistēma neapgrūtina jaunu instrumentu izstrādi;
- jāveicina un jāizvērtē tādu uzaicinājumu uz konkursu izplatība, kuros ņemti vērā sociāli apsvērumi, un jārisina pārāk stingras reglamentēšanas (“gold plating”) problēma iepirkuma jomā;

apsvērt Eiropas sociālā uzņēmuma “marķējuma” ieviešanu, kas palielinātu informētību, atzišanu un veidotu uzticēšanos un pieprasījumu.

ESLK attieksme pret darbības tiesisko vidi

Eiropas Komisija tiek aicināta:

Pārskatot valsts atbalsta noteikumus, Komisijai vajadzētu apsvērt atvieglojumus attiecībā uz visiem vispārējas nozīmes sociālajiem pakalpojumiem vai arī noteikt atbrīvojumu no atskaišu sniegšanas pienākuma attiecībā uz visiem neliela apjoma publiskajiem pakalpojumiem un atsevišķiem sociālajiem pakalpojumiem, lai veicinātu sociālo uzņēmumu dibināšanu.

Sociālajiem uzņēmumiem, tāpat kā visiem pārējiem darba devējiem, ir jāizpilda prasība nodrošināt pienācīgus darba apstākļus un jāpilda visi spēkā esošie kolektīvie līgumi, nodrošinot to pareizu īstenošanu.

Valsts politikas iniciatīvās, kas atvieglo uzņēmumu darbības uzsākšanu un turpmāko darbību, jāņem vērā un jāiekļauj sociālie uzņēmumi ar tādiem pašiem nosacījumiem kā pārējie uzņēmumu veidi gan dalībvalstu, gan ES līmenī, vienlaikus atzīstot to specifiskās iezīmes.

Samazināt nenoteiktību un papildu administratīvā slodze, izpildot valsts atbalsta noteikumus, jo tas var atturēt privātos investorus un publiskā iepirkuma darbiniekus saistīties ar sociālajiem uzņēmumiem.

Skaidri iezīmēt brīvprātīgo lomu.

ESLK uzskata, ka "sociālajiem uzņēmumiem visā to dzīves ciklā vislabāk der īpaši pielāgots hibrīdkapitāla veids, kurā iekļautas dotācijas, pašu kapi- tāls un parāda kapitāls. Hibrīdkapitālā ir apvienotas dotācijas (publiskā sektora dotācijas, filantropiski fondi, ziedojumi) ar pašu kapitālu un parāda/riska dalīšanas instrumenti. Hibrīdkapitāla finanšu instrumenti iekļauj atgūstamas dotācijas, neatprasāmus aizdevumus, akcijās pārvēršamas dotācijas un ieņēmumu sadales līgumus. Hibrīdkapitāls bieži nozīmē publiskā un privātā kapitāla ciešu mijiedarbību."

ESLK uzskata, ka "Sociālajiem uzņēmumiem, tāpat kā visiem pārējiem darba devējiem, ir jāizpilda prasība nodrošināt pienācīgus darba apstākļus un jāpilda ikviens spēkā esošais kolektīvais līgums."

Sociālās uzņēmējdarbības vieta stratēģijā ES 2020

Eiropas Komisijas Paziņojums Eiropa2020 (2010), ir uzskatāms par būtisku soli nākamā daudzgadu budžeta sagatavošanā. Ja aplūkojam sociālās uzņēmējdarbības mērķus šaurākā nozīmē, tad vismaz trīs no pieciem ES 2020 mērķiem ir būtiski saistāmi ar sociālo uzņēmējdarbību. Mērķi izvirzīti šādās jomās: nodarbinātība, inovācija, izglītība, sociālā iekļaušana, kā arī klimata aizsardzība un enerģētika.

Tomēr teiktais automātiski nenozīmē, ka arī ES2020 detaļās nodrošinās atbalstu sociālajai uzņēmējdarbībai. Kaut arī vismaz trešdaļu no ieteicamajiem pasākumiem varētu īstenot ar sociālās uzņēmējdarbības palīdzību, tiešu norāžu tekstā nav.

Tas nozīmē, ka dalībvalstīm ir iespēja iekļaut sociālās uzņēmējdarbības attīstību savos plānos kā līdzekli ES kopīgo mērķu sasniegšanai. Eiropas Komisija līdz šim ir ierosinājusi vienīgi centralizētu programmu (Eiropas Komisija, 2011) 90 miljonu apmērā sociālās uzņēmējdarbības veicināšanai.

Citas iespējas

Latvijai bija iespēja, reaģējot uz Eiropas Komisijas Paziņojumu iekļaut nacionālajā reformu programmā sociālās inovācijas un sociālo uzņēmējdarbību. Tomēr nacionālajā reformu programmā (Ministru kabinets, 2011) sociālā uzņēmējdarbība nav minēta.

Arī Eiropas Komisija, caurskatot Latvijas nacionālo reformu programmu (Eiropas Komisija, 2012) dod dažādus padomus. Starp šiem padomiem sociālā uzņēmējdarbība nav minēta.

Nākamā un būtiskā iespēja ir Nacionālais Attīstības plāns (NAP). Šis dokuments, atšķirībā no iepriekšējiem plānošanas periodiem, ir domāts izpildei. Šī pētījuma autoram kā NAP vadības grupas loceklim (Ministru prezidents, 2012) bija iespēja piedalīties lielā daļā no šī plāna tapšanas etapiem. Sagatavotā NAP redakcija, kas nodota Saeimai apspriešanai, tiešu atsauci uz sociālo uzņēmējdarbību nesatur.

Virkne no 97 NAP aktivitātēm netieši attiecas uz tradicionāliem sociālās uzņēmējdarbības jautājumiem, (sociāli atbildīgas uzņēmējdarbības veicināšana, jaunu sociālās darbības formu attīstība, pasākumi nodarbības un sociālās atstumtības mazināšanas jomā u.c.). Tas nozīmē, ka operacionālo programmu līmenī un projektu līmenī sociālās uzņēmējdarbības jautājumiem ir labas izredzes. Zīmīgi tomēr, ka šīs svarīgās jomas attīstība Latvijā nav prioritāte.

Autora priekšlikumi ietvert sociālo uzņēmējdarbību kā līdzekli vairāku būtisku problēmu risināšanai neguva atsaucību.

1.3. Regulējums esošajā likumdošanā

Aplūkots, kā nodokļu likumi regulē komercsabiedrību ziedojumus, kā šie ziedojumi tiek nošķirti no reklāmas izdevumiem. Aplūkota sabiedriskā labuma organizācijas statusa piešķiršanas kārtība. Raksturotas saimnieciskās darbības iezīmes un tās nošķirtība no komercdarbības.

Ar sabiedrības labuma veicināšanu privātā sektora fiziskajām un juridiskajām personām nodarboties nav aizliegts. Kaut arī valsts un pašvaldību atbalsta pasākumi nav lieli, tie arī eksistē.

Publiskajām personām ir vairāk problēmu. Pastāv dažādi aizliegumi rīcībai ar ģipšumu (Saeima, 1995) un komercdarbību (Saeima, 2002) kas būtiski samazina iespējas rīkoties efektīvi sabiedrības labā. Optimizācijas teorija māca, ka jebkurš papildus ierobežojums var tikai samazināt maksimizējamās funkcijas lielāko vērtību.

Šāda situācija ir paskaidrota 3.pielikumā. Mērķa funkcijas maksimums nereti nav sasniedzams, ja uzdodam ierobežojumu vienādības vai nevienādības formā. Mērķa funkcijai $M(X)$ ir maksimums punktā $M(X_0)$. Ja uzliekam nevienādību $Y(X) < G(X)$, kur līkne $G(X)$ krusto divos punktos mērķa funkciju, tad mērķa funkcijas vērtība samazinās.

Ievērojot nevienādību pašas mērķa funkcijas maksimums vairs nav sasniedzams, jo pieļaujami ir tikai tie līknes $M(X)$ punkti, kuri atrodas zem līknes $G(X)$. Optimālā vērtība pārvietojas uz punktu $M(X_i)$, un šajā punktā funkcijas Y koordināte atrodas daudz zemāk.

Dažkārt tie, kas cenšas visādi ierobežot pašvaldību vai privāto uzņēmēju rīcību neievēro šo vienkāršo faktu, kas izriet no elementārās matemātikas. Aizliedzot kaut ko darīt, pagarinot izskatīšanas laiku, paredzot vēl vienu saskaņojumu potenciāli sasniedzamais publiskais labums visos gadījumos var vienīgi samazināties.

Plašākā izpratnē uz sociālā uzņēmēja statusu varētu pretendēt jebkurš saimnieciskās darbības veicējs. Dažiem no šiem saimnieciskās darbības veicējiem tiek piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss, kas ir līdzīgs sociālā uzņēmēja statusam. Pastāv arī nodokļu atvieglojumi, ja ziedojumus piešķir šādā ģipšā statusā esošam saimnieciskās darbības veicējam.

Sabiedriskā labuma organizācijas statuss

Vistuvāk sociālās uzņēmējdarbības jēdzienam Latvijā ir statuss, kuru attiecina uz trešā sektora dalībniekiem – biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām.

Daļu no šīm organizācijām mēdz dēvēt arī par NVO, ne valdības organizācijām vai nevalstiskajām organizācijām.

Šis jēdziens neskar komercdarbības sektoru (biznesu), kas daudzās valstīs tiek uzskatīts par galveno vai vienīgo sociālās uzņēmējdarbības veicēju. Tai pat laikā plašākā izpratnē šis jēdziens noteikti attiecas uz daļu no sociālās uzņēmējdarbības. Dažos starptautiskajos pārskatos Sabiedriskā labuma organizāciju likumu (Saeima,2004) uzskata par Latvijas regulējumu tieši sociālajai uzņēmējdarbībai.

Iespēja piesaistīt privātos vai valsts komercsabiedrību, vai pašvaldības komercsabiedrību ziedojumus ir atkarīga no Sabiedriskā labuma organizācijas statusa. Uzņēmēji ļoti reti izšķirsies par ziedojumu organizācijai, kurai nav šāds statuss.

Tam par iemeslu ir galvenokārt uzņēmuma ienākuma nodokļa atvieglojums, kā arī atsevišķos gadījumos – iedzīvotāju ienākumu nodokļa atvieglojums. Iegūstot nodokļa atvieglojumu ziedotājs var gūt citus labumus, kuri kompensē ziedojot zaudēto.

Nodokļu atvieglojumi

Pirmā veida nodokļu atvieglojumi SLO attiecas uz komercsabiedrībām, kurām ir peļņa un kuras var daļu no savas peļņas novirzīt ziedojumiem.

Saskaņā ar likuma "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" 20.panta pirmo daļu nodokli samazina par 85 procentiem no summām, kas ziedotas ... biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām vai to iestādēm, kurām piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss saskaņā ar Sabiedriskā labuma organizāciju likumu...

Iepriekš minētā panta otrā daļa nosaka, ka kopējā nodokļa atlaide nedrīkst pārsniegt 20 procentus no nodokļa kopējās summas.

Šo iespēju parasti izmanto lielās uzņēmējsabiedrības, tai skaitā lielās sabiedrības kas pieder valstij, vai kurās valstij ir kapitāla daļas.

Piemērs:

Komercsabiedrība ziedo 300 000 Ls vienai SLO.

Pirms nodokļa atlaides uzņēmuma ienākumu nodoklis būtu 1 500 000 Ls.

Aprēķinātā atlaide 85% no 300 000 Ls = 255 000 Ls, kas nepārsniedz 20% no 1 500 000 Ls jeb 300 000 Ls.

Ieguvumi un zaudējumi

SLO iegūst 300 000 Ls

Komercsabiedrība iegūst netiešu reklāmu no 300 000 Ls tēriņa sabiedrībā atzītam mērķim (par kuru nav jāmaksā nodoklis)

Valsts iegūst bezmaksas atbalstu sociālam mērķim, ko citādi vajadzētu atbalstīt no budžeta

Secinājums no piemēra:

Ziedojošai parastai biedrībai Komerksabiedrība zaudētu no peļņas 300 000 Ls

Ziedojošai SLO Komerksabiedrība zaudē tikai 45 000 Ls, toties iegūst reklāmu, par kuru nav jāmaksā nodokļi

Vai komerksabiedrības izdevumus ziedojumam var pilnībā uzskatīt par zaudējumu?

Ticamākais scenārijs, ka reklāmas līgumi ar masu medijiem, kuros parādās ziņojums par ziedojumu vienlīdz tiks noslēgti. Tajā tiks izskaidrots pircējam domātais saturs, raksturojot preces vai pakalpojuma kvalitāti. Tai pat laikā par 45 000 būs apmaksāta reklāmas daļa, kura raksturo komerksabiedrību kā labu un draudzīgu pircējam. Tā ir viena no pircēja izvēles komponentēm - pirkt no "labajiem" ražotājiem un nepirkt no "sliktajiem".

Izvērtējot visus ieguvumus un zaudējumus izrādās, ka mūsu aplūkotajā piemērā komerksabiedrība ir ieguvēja - tā ir ieguvusi pozitīvu tēlu par lētāku maksu, nekā neziedojošai. Tas pilnībā atbilst slavenajam Jāņa Raiņa teicienam - "dodot gūtais neatņemams"!

Minētais piemērs labi raksturo kāpēc komerksabiedrības, kurās izpildvara ir strikti nodalīta no lēmējvaras nodarbojas gan ar ziedojumiem, gan attīsta korporatīvās sociālās atbildības konceptus (ziedošana ir viena, taču nozīmīga komponente sociāli atbildīgas uzņēmējdarbības tēlā). Tas ir arī izdevīgi.

Arī valsts ir ieguvēja. Kā liecina Finanšu ministrijas vērtējums par tiešiem un netiešiem uzņēmumu ienākuma nodokļa apmēriem (nepublicēts), tad pēdējos gados ienākumu samazinājums valsts budžetā par visiem ziedojumiem kopā veido aptuveni 5% no kopējās atvieglojumu summas. Daudz vairāk naudas tiek "norakstīts" uz atvieglojumiem banku sektoram un uz peļņas konsolidāciju koncernu gadījumā, kad meitas uzņēmumu zaudējumus sedz ar mātes uzņēmuma peļņu.

Valsts ieguvuma pamatā ir apstākļi, ka privātpersonas (tai skaitā - valstij un pašvaldībām piederošās) ziedo mērķtiecīgāk, sabiedrībai saprotamākiem mērķiem, nekā līdzīgu atbalstu spētu sniegt valsts iestādes, kurām jāatbild par nozari kopumā un kuras ierobežo prasība sadalīt līdzekļus vienmērīgi.

Otrā veida nodokļu atvieglojumi attiecas galvenokārt uz privātpersonām - ziedotājiem, kuri ziedojošai atvieglojumu iedzīvotāju ienākuma nodokļa apmērā. Saskaņā ar likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 10.panta pirmo daļu

pirms ienākuma aplikšanas ar nodokli no gada apliekamo ienākumu apjoma tiek atskaitītas summas, kas ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodotas biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām vai to iestādēm, kurām piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss saskaņā ar Sabiedriskā labuma organizāciju likumu,...

Maksātāja attaisnotie izdevumi kopā nedrīkst pārsniegt 20 procentus no maksātāja apliekamā ienākuma lieluma.

Piemērs

Ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekama darba alga ir 40 000 Ls (pēc sociālās apdrošināšanas obligātā maksājuma atskaitīšanas). Ja šī nodokļa saņēmējs nolēmis ziedot 4 000 Ls kādai SLO, tas ir pieļaujami, jo nepārsniedz 20% jeb 8000 Ls.

Apliekamais ienākums samazinās un tagad ir 36 000 Ls. Ienākums no nodokļa samazinājuma ziedotājam ir $0,24 \times 4000 = 960$ Ls.

Ziedotājs ir izdevis 3040 Ls veicot ziedojumu 4000 Ls apmērā.

Kā redzams, otrā veida ziedojumi ir vairāk saistīti ar labdarību tīrā veidā. Tādēļ to ietekme uz SLO budžetu ir daudz mazāka.

Sniegt nodokļa atvieglojumu var arī pašvaldība, kurai ir tiesības samazināt nekustamā īpašuma nodokļa likmi par SLO izmantoto īpašumu. Ir gadījumi, kad šāds nodokļa samazinājums var būtiski atvieglot SL finanšu situāciju.

Lai pašvaldības nodokļu atvieglojumi kļūtu par reālu, SLO būtisku risinājumu, ir jāatrisina divas problēmas:

jāveic grozījumus pašvaldību finanšu izlīdzināšanas kārtībā,

jāsamazina valsts atbalsta aizliegumi.

Donoriem, kas savas relatīvi labākās finanšu situācijas dēļ varētu vairāk atbalstīt SLO, vērtētos ieņēmumus par atlaisto nodokļa summu nesamazina. Tādēļ atlaižot nodokli par 1000 Ls, (neieņemot šo summu budžetā), pašvaldībai vienalga jānomaksā pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā vēl 45% no šīs neieņemtās summas, t.i. 450 Ls, kurus jāsedz samazinot pakalpojumu. Veidojas savdabīgs nodoklis uz nodokļa atlaidei 45% apmērā.

Saņēmējiem zaudējums budžetā ir tik pat, cik nodokļa atlaide, jo viņi maksājumu pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā neveic.

Nodokļu atlaide arī tiek uzskatīta par valsts atbalsta formu, kura likumā paredzētajā kārtībā jāaskaņo ar valsts atbalsta kontroles institūciju.

Sabiedriskā labuma statusa iegūšana

2004.gada 1.oktobrī stājās spēkā Sabiedriskā labumu organizāciju likums, kura mērķis ir veicināt biedrību un nodibinājumu, kā arī reliģisko organizāciju sabiedriskā labuma darbību.

Saskaņā ar Sabiedriskā labuma organizāciju likuma 2.panta pirmajā daļā noteikto, sabiedriskā labuma darbība ir tāda darbība, kas sniedz nozīmīgu labumu sabiedrībai vai kādai tās daļai. Likumā izdalītās jomas ir vērstas uz:

labdarību;

cilvēktiesību un indivīda tiesību aizsardzību;

pilsoniskas sabiedrības attīstību;

izglītības veicināšanu;

zinātnes veicināšanu;

kultūras veicināšanu;

veselības veicināšanu;

turpinājums

slimību profilaksi;

sporta atbalstīšanu;

vides aizsardzību;

palīdzības sniegšanu katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās;

sabiedrības, it īpaši trūcīgo un sociāli mazaizsargāto personu grupu sociālās labklājības celšanu.

Sabiedriskā labuma noteikšanai un statusa uzturēšanai Finanšu ministrija ir izveidojusi ģpašu komisiju, kura vērtē katru pretendentu atsevišķi, pārbauda vai organizācijas darbība tiešām atbilst uzskaitījumā noteiktajiem mērķiem. Notiek ikgadēja statusa pārvērtēšana.

Sabiedriskā labuma komisijas sastāvā puse ir ierēdņi, puse Finanšu ministrijas izvēlēti biedrību un nodibinājumu pārstāvji. Sabiedriskā labuma komisijas sēdes ir atklātas, tajās var piedalīties pa vienam pārstāvim no katras biedrības, nodibinājuma un reliģiskās organizācijas, ja to lietas tiek izskatītas attiecīgajā sēdē. Citas personas var piedalīties sēdē, ja tās vismaz trīs darbdienu pirms sēdes ir pieteikušās Valsts ieņēmumu dienestā.

Biedrība, nodibinājums vai reliģiskā organizācija, kas vēlas iegūt sabiedriskā labuma organizācijas statusu, iesniedz Valsts ieņēmumu dienestam iesniegumu par sabiedriskā labuma organizācijas statusa piešķiršanu, iesniegumā norādot sev vēlamo veidu, kādā Valsts ieņēmumu dienests paziņos lēmumu par sabiedriskā labuma

organizācijas statusa piešķiršanu. Iesniegumam jāpievieno savu iepriekšējā gada darbības pārskatu un turpmākās darbības plānu atbilstoši veidlapai, kuru apstiprina Ministru kabinets.

Atšķirības saimnieciskās darbības un komercdarbības regulējumā.

Valsts pārvaldes iekārtas likuma (2002) 88.pants – “Publiskas personas komercdarbība” nosaka, ka

“(1) Publiska persona komercdarbību var veikt:

- 1) ja tirgus nav spējīgs nodrošināt sabiedrības interešu īstenošanu attiecīgajā jomā;
- 2) nozarē, kurā pastāv dabiskais monopols, tādējādi nodrošinot sabiedrībai attiecīgā pakalpojuma pieejamību;
- 3) stratēģiski svarīgā nozarē;
- 4) jaunā nozarē;
- 5) nozarē, kuras infrastruktūras attīstībai nepieciešami lieli kapitālieguldījumi;
- 6) nozarē, kurā atbilstoši sabiedrības interesēm nepieciešams nodrošināt augstāku kvalitātes standartu.”

Saskaņā ar valdības apstiprināto koncepciju (Ministru kabinets, 2012) ir iecerēts sašaurināt likumā noteiktos atļautos darbības virzienus, atstājot tikai tirgus nepilnības un stratēģiskās intereses. Tā kā tirgus nepilnības ietver agrākās redakcijas 1,2,4,5 un sesto punktus, tad pati par sevi šāda izmaiņa situāciju būtiski nepasliktinās. Svarīgi būtu, ja pareizi tiktu iezīmēta pašvaldību vieta stratēģisko interešu noteikšanā.

Ja Ministru kabinets (dažos jautājumos - Saeima) nosaka Latvijas Republikas stratēģiskās intereses, tad pašvaldības domei ir tiesības un pienākums noteikt pašvaldības stratēģiskās intereses.

Pašvaldību problēmām ar Valsts kontroli un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju (saistībā ar neizpratni, kāpēc pašvaldība ir nodibinājusi vienu vai otru kapitālsabiedrību) pamatā nav likuma nepilnības, bet gan juridiskās izglītības nepilnības. Valsts pārvaldes darbinieki lielākoties nenošķir pašvaldību no valsts, iedomājas, ka pašvaldībai tikai un vienīgi jārīkojas valsts interesēs. Tam par iemeslu ir arī maldinošais ieraksts Valsts pārvaldes iekārtas likumā, ka neviena institūcija nevar atrasties ārpus vienotas hierarhiskās sistēmas. Šis apgalvojums ir pretrunā gan ar Latvijas likumiem, gan ar Satversmi, gan ar Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem (Pūķis, 2010), taču līdz šim politisko interešu dēļ centrālajai valdībai ir izdevies šo normu saglabāt.

Daudzās jomās publiskos pakalpojumus sniedz valstij piederošas komercsabiedrības:

Piemērs – Slimnīcas, kas strādā ar zaudējumiem, bet veic sabiedrībai vajadzīgas funkcijas.

Tā Pula Stradiņa universitātes klīniskajai slimnīcai ik gadus nepieciešama dotācija vairāk nekā 10 miljonu Ls apmērā, lai izglābtos no maksātnespējas. Ja galvenais mērķis būtu peļņa, tad valstij vajadzētu nevis glābt slimnīcu, bet slēgt to. Tomēr faktiski slimnīca vairāk atbilst sociālā uzņēmuma statusam, nekā komercsabiedrības statusam. Veselības pakalpojumi ir pamatā sociālā, nevis komercfunkcija.

Cita juridiskā forma (iestāde, aģentūra) tāpat nav piemērota efektīvai saimnieciskajai darbībai. Finanšu ministrijas vēlme regulāri kontrolēt budžeta līdzekļus un plānot īstermiņa - vienam gadam nenodrošina pamatu pakalpojumu attīstībai. Tāpēc praksē daudzas valsts institūcijas, kas būtībā nenodarbojas ar komercdarbību, tiek reģistrētas kā komercsabiedrības.

Reģistrācija

Latvijā ir tradīcija, ka liela daļa no personām iegūst tiesībspēju un rīcībspēju nevis ar savu dalībnieku lēmumu, bet gan ar reģistrāciju.

Fiziska persona iegūst savu juridisko statusu, tiesībspēju ar dzimšanu, bet rīcībspējas iegūšanu pilnā apmērā nosaka civillikums, vēlēšanu likumi un vēl virkne likumu. Tiesībspēja un rīcībspēja izriet no personas esamības un īpašībām, nevis no reģistrācijas.

Publisko tiesību juridiskā persona iegūst šīs īpašības vai nu ar pašnoteikšanās aktu, kuru atzīst citas līdzīgas juridiskās personas, vai ar likumu, Savukārt publisko personu orgāni iegūst tiesībspēju un rīcībspēju ar vēlēšanām, kurās tiek pausta suverēna griba. Suverēns Eiropas Savienībai ir Eiropas tauta (ES pilsoņi), suverēns Latvijas Republikai ir Latvijas tauta (LR pilsoņi), suverēns pašvaldībai ir tās teritorijā reģistrētie ES pilsoņi (pašvaldības iedzīvotāji).

Citādi ir ar privāto tiesību juridiskajām personām. Tās iegūst statusu ar reģistrāciju valsts reģistrā. Latvijā ir vairāki reģistru veidi, starp kuriem noris datu apmaiņa. Būtiskākie no šī pētījuma viedokļa ir Uzņēmumu reģistrs (autonoma iestāde Tieslietu ministrijas pārraudzībā) un Nodokļu maksātāju reģistrs (Finanšu ministrijas padotības iestāde).

Uzņēmumu reģistrs

Atbilstoši likumam „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” un likuma „Par nodokļiem un nodevām” 15.¹panta pirmajai daļai Uzņēmumu reģistrs savos vestajos publiskajos reģistros ieraksta ziņas par komersantiem, uzņēmumiem, citām ierakstāmajām institūcijām

Latvijā tiek nodalīti vairāki komersantu veidi:

individuālais komersants,
sabiedrība ar ierobežotu atbildību,
akciju sabiedrība,
pilnsabiedrība,
komandītsabiedrība,
Eiropas komercsabiedrība,

Saimnieciskās darbības veicējus, kam trūkst kāda no komersanta pazīmēm, šaurāku nozīmē dēvē par uzņēmumiem. Likumā paredzētie uzņēmumu veidi

individuālais uzņēmums,
zemnieka saimniecība,
zvejnieka saimniecība,
kooperatīvā sabiedrība,
Eiropas kooperatīvā sabiedrība

Plašākā nozīmē par uzņēmumu sauc saimnieciskās darbības veicēju, ja tā nav valsts pārvaldes vai pašvaldību iestāde (kura arī var īstenot uzņēmējdarbību)

Citas Uzņēmumu reģistrā ierakstāmās institūcijas
biedrības,
nodibinājumi,
politiskās partijas (politisko partiju apvienības),
arodbiedrības,
reliģiskās organizācijas un to iestādes.

Principā, visas augstāk minētās juridiskās formas var izvirzīt sociālos mērķus un veikt darbības sociālo mērķu sasniegšanai. Īpašs statuss tiek piešķirts vienīgi SLO, kas aptver biedrības, nodibinājumus un reliģiskās organizācijas.

Statusa iegūšana ar reģistrāciju

Vienlaicīgi ar ziņu ierakstīšanu attiecīgajā reģistrā tiek nodibināts tiesību subjekta juridiskais statuss un subjekts tiek reģistrēts kā nodokļu maksātājs.

Nodokļu maksātāju reģistrā vienas darbdienu laikā pēc uzņēmuma (uzņēmējdarbības), tā pārstāvniecības vai filiāles, kā arī sabiedriskās organizācijas vai sabiedrisko organizāciju apvienības reģistrācijas Uzņēmumu reģistrs elektroniskā veidā nosūta VID informāciju par reģistrēto uzņēmumu (uzņēmējdarbību), tā pārstāvniecību vai filiāli, par sabiedrisko organizāciju vai sabiedrisko organizāciju apvienību, kā arī ziņas par grozījumiem Uzņēmumu reģistra žurnālā.

VID kā nodokļu maksātājus reģistrē:

no budžeta finansētās institūcijas;

ārvalstu diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības;

zvērinātu advokātu birojus;

zvērinātu notāru prakses vietas;

neresidentu (ārvalsts komersantu) pastāvīgās pārstāvniecības.

Ar pievienotās vērtības nodokli apliekamās personas reģistrē VID

Publisko tiesību juridisko personu un iestāžu uzskaitē

Tiešās pārvaldes iestāžu datu bāzes turētājs ir Valsts kanceleja

Savukārt, Valsts kanceleja reģistrē:

Tiešās pārvaldes iestādes,

valsts kapitālsabiedrības,

Kapitālsabiedrības ar valsts daļu,

valsts dibinātās augstskolas

Informācija par tiešās pārvaldes iestādēm ietver:

padotības formu, juridisko statusu, nosaukumu, adresi, tīmekļa vietni, darba laiku, noteikumus (iestādes nolikumu), reglamentu, iestādes struktūru, regulējošo normatīvo aktu sarakstu, amatpersonu sarakstu un citu informācija.

Redzams, ka informācija tiek apkopota trīs dažādos reģistros, taču tiesībspēja juridiskajai personai izriet tikai no Uzņēmumu reģistra vai no likuma.

Biedrību un nodibinājumu veidošana

Nodibinājums, arī fonds, ir mantas kopums, kurš nodalīts dibinātāja noteiktā mērķa sasniegšanai, kam nav peļņas gūšanas rakstura. Nodibinājumu var dibināt viena vai vairākas personas. Nodibinājums ir juridiskā persona. Nodibinājums iegūst juridiskās personas statusu ar brīdi, kad tas ierakstīts biedrību un nodibinājumu reģistrā.

Biedrība ir brīvprātīga personu apvienība, kas dibināta, lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, kam nav peļņas gūšanas rakstura. Par biedrības dibinātājiem var būt

fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesībspējīgas personālsabiedrības. Dibinātāju skaits nedrīkst būt mazāks par diviem. Biedrība ir juridiskā persona. Tā iegūst juridiskās personas statusu ar brīdi, kad tā ierakstīta biedrību un nodibinājumu reģistrā.

Biedrības dibināšanas lēmumā jānosaka

Biedrības nosaukums,

Biedrības mērķi,

Dibinātāju fiziskās personas vārds, uzvārds un personas kods (ja tāda nav, — dzimšanas datumu, personu apliecinoša dokumenta numuru un izdošanas datumu, valsti un institūciju, kas dokumentu izdevusi), bet juridiskai personai (tiesībspējīgai personālsabiedrībai) nosaukums, reģ.nr. un juridiskā adrese.

Dibinātāju tiesības un pienākumi, ja dibinātāji par šo ir vienojušies.

Pilnvarojumu (ja tāds ir dots) atsevišķiem dibinātājiem parakstīt statūtus un pieteikumu biedrību un nodibinājumu reģistra iestādei.

Citas ziņas, kuras dibinātāji uzskata par nepieciešamām.

Lēmuma pieņemšanas datums un vieta.

Biedrības statūtos tāpat jānosaka biedrības mērķi. Šie mērķi ir juridiskais pamats SLO statusa saņemšanai, taču status iegūšana saistīta arī ar faktisko darbību.

Valsts atbalsta programmas

Sociāli orientētie projekti rada iespēju komercsabiedrībām un citiem komersantiem piedalīties sociāli orientētos projektos

Piemērs: Subsidēto darbavietu programma invalīdiem

Piemēram, darba devējs 2006. gadā varēja saņemt:

vienreizējo dotāciju (līdz 200 Ls), lai izveidotu darba vietu invalīdam bezdarbniekam, ja darba devējs ar NVA ir noslēdzis līgumu par pasākumu īstenošanu, uzņemoties saistības ne mazāk kā divus gadus saglabāt izveidoto darba vietu;

vienreizējo dotāciju tehnisko palīglīdzekļu (aprīkojuma, tehnisko sistēmu) izgatavošanai un iegādei, lai pielāgotu darba vietu invalīdam bezdarbniekam atbilstoši viņa funkcionālo traucējumu veidam un smaguma pakāpei, pamatojoties uz ergoterapeita slēdzieni (līdz 500 Ls);

dotācijas bezdarbnieka invalīda darba samaksai minimālās darba algas lielumā pirmos 12 mēnešus, 75% apmērā no minimālās mēnešalgas pasākuma īstenošanas nākamajos 12 mēnešos;

ikmēneša dotāciju 50% apmērā no minimālās mēnešalgas - piemaksai darba devējam par darba vadīšanas nodrošināšanu.

Piemērs: Aktīvie nodarbinātības pasākumi

Iepriekšminētie, kā arī citi aktīvie nodarbinātības pasākumi, stipendijas un īres vai transporta izdevumu kompensācijas bezdarbnieku profesionālās apmācības laikā tiek finansēti no valsts budžeta līdzekļiem. Tomēr pēc šī perioda izbeigšanās darba devējs nesaņem nekādus nozīmīgus stimulus,

Piemērs: Līdzdalība projektos:

Valdība pieņem īpašu likumu par attīstības programmas (piemēram Šveices instrumenta) īstenošanas noteikumiem, kurā deleģē Ministru kabinetam šo kārtību sīkāk detalizēt. Ministru kabinets noteikumos nosaka atbildīgās institūcijas. Ministru kabinets noteikumos nosaka procedūras, kuru ietvaros darbojas projektu iesniedzēji, pārbaudītāji un finansētāji.

Kopumā tiesisko vidi var raksturot ar šādiem **galvenajiem secinājumiem:**

Jēdzienu “sociālā uzņēmējdarbība” likumdošanā nelieto

Lieto jēdzienu “sabiedriskā labuma organizācija”, ko piemēro biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām

Komersabiedrības var īstenot sociālos mērķus vairākos veidos, dažos no tiem saņemot nodokļu atlaides

Valdība atbalsta komersantu sociālo uzņēmējdarbību nesistemātiski, galvenokārt nodarbinātības programmu un starptautisko finanšu instrumentu ietvaros

Sociālās uzņēmējdarbības pilnveidošanai un attīstībai nepieciešama politiskā griba

II Problēmas Latvijā dažādās sociālās uzņēmējdarbības jomās

2.1. Korporatīvā sociālā atbildība un sociālā uzņēmējdarbība

Salīdzināts Latvijā populārais korporatīvās uzņēmējdarbības jēdziens ar sociālās uzņēmējdarbības jēdzienu. Pamatots iemesls iekļaut sociālās uzņēmējdarbības jēdzienā arī hibrīda organizācijas.

Latvijā Korporatīvās Sociālās Atbildības (KSA) jēdziens ir pazīstams jau kopš 90-iem gadiem. To savu uzņēmumu labās slavas veidošanai piemēro lielākie uzņēmumi.

Labklājības ministrija (2012) šādi komentē šo jēdzienu: “KSA ir temats, kas arī Latvijas uzņēmēju sarunās tiek pieminēts arvien biežāk. Tomēr, kā vēsta pēdējie Latvijā veiktie reputācijas un KSA pētījumi, Latvijā ir maz uzņēmēju, valsts institūciju un sabiedrības pārstāvju, kas izprot KSA būtību un atbalsta tās izpausmes veidus.

Visbiežāk dažādu cilvēku un dažādās situācijās izteiktie viedokļi pauž arī atšķirīgu saturu. Ar KSA mēdz saprast gan privāto struktūru brīvprātīgas iniciatīvas, gan uzņēmumu iespējas uzlabot savu darbinieku sociāli ekonomiskos apstākļus. Starptautiskā Darba devēju organizācija (IOE) ar KSA saprot brīvprātīgas biznesa iniciatīvas, kas labvēlīgi skar sabiedrības sociālos apstākļus, valsts tautsaimniecību un apkārtējo vidi. KSA programmas, kas sniedzas pāri normatīvo aktu prasībām, uzņēmums var īstenot patstāvīgi, kā arī sadarbībā ar uzņēmumu ietekmējošām interešu grupām, it īpaši klientiem, piegādātājiem, patērētājiem.

Taču korporatīvā sociālā atbildība neattiecas tikai uz darba tirgu vai darba tiesībām. Tā nav arī klasiskais sociālā dialoga modelis, bet gan rosina sabiedrību un uzņēmējus uz sociāli atbildīgu uzņēmējdarbību, tai skaitā uz līdzdalību darba un dzīves apstākļu nodrošināšanā kā darbiniekiem, tā sabiedrībai kopumā.”(Labklājības Ministrija,2012)

No komercsabiedrību vadības viedokļa KSA ir veiksmīgs mārketinga līdzeklis. No politikas zinātnes viedokļa tā ir sava veida ideāls, morāla koncepcija, kas tiek izmantota dažādiem mērķiem.

Kritizējot KSA Karnai (2010), norāda uz šīs koncepcijas iespējamajām bīstamajām sekām. Ja akcionāri uzzinātu, ka “korporatīvā sociālā atbildība” tiek veikta samazinot

peļņu, valdes locekļi un citi vainīgie uzņēmuma administrācijā, iespējams, zaudētu darbu. Cita lieta, ja attīstot “korporatīvo atbildību” jūs izstumjat konkurentus no interesējošiem tirgus segmentiem vai nostiprināt uzņēmumānodarbināto personālu. Aizstājot publiskās varas sistemātisku darbību sociālo jautājumu risināšanā ar komercsabiedrību brīvprātīgu darbību šo pašu publisko mērķu sasniegšanai pastāv augsts risks, ka galu galā rezultāts būs negatīvs un publiskais labums nevis pieaugs, bet gan samazināsies.

Tomēr risks pastāv abos gadījumos. Valsts rīkojas neefektīvi daudzu iemeslu dēļ, kurus kopumā mēdz dēvēt par valdības nepilnībām (“government failure”).

Publiskā sektora ekonomikas mācību grāmatas (Hindriks & Myles, 2006; Polborn, 2012) valdības nepilnības izskaidro primāri uz publiskās izvēles teorijas (Buchanan & Tullock, 1962) pamata.

Publiskais sektors pats uzņemas gadījumos, kad vērojamas tirgus nepilnības, taču šī iejaukšanās var novest pie ļaunākām sekām, nekā valdības pasivitātes gadījumā. Valsts sektoram ir raksturīgas tādas problēmas, kā:

- 1) privāto aizņemšanās iespēju samazinājums pārspīlētu valsts aizņēmumu dēļ,
- 2) Politiskā balsu pirkšana (īstenojot populārus, bet sabiedrībai kaitīgus pasākumus),
- 3) Birokrātijas tendence pārfinansēt savas atbildības nozari,
- 4) Pārmērīga informācijas uzkrāšana (radot nelietderīgus tēriņus un laika zudumus),
- 5) Savtīgu administratoru esamība (kas rada koruptīvus zaudējumus),
- 6) Publisko monopolu esamība (kas izmantojot monopolstāvokli turpina sniegt nekvalitatīvus pakalpojumus vai pat tos pasliktina),
- 7) Pretrunīgu mērķu esamība (politiķu un administratoru neprasme noformulēt optimizācijas uzdevumu),
- 8) Neadekvāta subsidēšana sociālu vai reģionālu motīvu dēļ,
- 9) Regulejamo komercsabiedrību ietekme uz publiskajiem regulatoriem,

- 10) Valsts subsīdiju stimulējošā ietekme uz produkcijas sadārdzinājumu,
- 11) Neefektīvu ekonomisko risinājumu stimulēšana,
- 12) Nodokļu politikas vai ekonomikas strukturālās politikas negatīvās sekas,
- 13) Administratīvi teritoriālo reformu negatīvās sekas u.c.

Augstāk minētie piemēri nav savstarpēji izslēdzoši, taču tie viens otru ietekmē. Turklāt, katram no minētajiem risinājumiem var būt arī pozitīva ekonomiskā ietekme. Tomēr pasaules valstu pieredze liecina, ka valsts un pašvaldība gan iejaucoties tirgū tieši, gan tirgu regulējot vai administrējot bieži cieš neveiksmes.

Tāpēc centienus ar KSA daļēji aiztāt valsts aktivitātes, daļēji paaugstināt komercsabiedrību konkurētspēju ir jāuztver kā faktu, kā attīstībā esošu tendenci.

Sociālā uzņēmējdarbība komersabiedrībā, kura balstās uz KSA, ir loģisks nākamais solis.

Korporatīvas sociālās atbildības ietvaros uzmanības centrā nonāk ne vien klientu intereses, bet arī sabiedrības intereses un tiek pilnveidota personāla motivācijas politika. Lēmumu pieņemšanas procesā tiek iesaistīti klienti. Tiek meklēts līdzsvars starp vides, ekonomiskajām un sociālajām prioritātēm.

Visi minētie elementi ir raksturīgi arī ES atzītajam sociālās uzņēmējdarbības konceptam.

Liela ietekme uz KSA attīstību Latvijā ir Latvijas Darba devēju konfederācijai, kura daudzu gadu garumā nodarbojas ar šīs idejas popularizāciju un apmācību organizēšanu šajā jomā. Tā kā KSA principi tiek arvien vairāk izmantoti, tad to loģiskā attīstība ir jāveicina. Tas iespējams izveidojot un ieviešot adekvātu SU likumdošanu.

Lai to panāktu, SU jāietver arī iespēja īstenot to hibrīda organizāciju veidā, apvienojot uz peļņu orientētos elementus ar tādiem, kuros nepārprotami dominē sociālie mērķi.

2.2. Valsts un pašvaldību uzņēmējdarbība ar sociālu ievirzi

Raksturotas galvenās problēmas, kas saistās ar valsts un pašvaldības uzņēmumu, kuru mērķiem ir sociāls, vides vai reģionāls raksturs.

Ieviešot Komerclikumu Latvija stingri nostājās uz liberālā ceļa saimnieciskās darbības regulēšanas jomā. Tik stingri, ka šai ziņā pārspēja jebkuru no ES dalībvalstīm. Nevienā no šīm valstīm nav tik negatīvas attieksmes pret valsts vai pašvaldību uzņēmējdarbību, kā Latvijā (Pūķis, 2000, 2010)

Komerclikuma pieņemšanas un īstenošanas gaitā pazuda valsts un pašvaldību uzņēmumi (šos vārdus sāka lietot citādi, lai raksturotu valstij vai pašvaldībai piederošo kapitāldaļu relatīvo daudzumu). Pazuda jēdziens “bezpeļņas uzņēmums”, kas pēc savas būtības bija tuvs tagad diskutējamajam sociālā uzņēmuma jēdzienam.

Juridiskās reformas šķietamais mērķis bija kodifikācija. Uzņēmējdarbības likumi katram veidam saglabāja savu likumu. Starp dažādiem uzņēmējdarbības likumiem pakāpeniski pieauga konceptuālas pretrunas ko šķietami varēja novērst ar kodificēšanu.

Ekonomiskās reformas šķietamais mērķis bija brīvā tirgus paplašināšana, pakļaujot privātos uzņēmējus vienādiem nosacījumiem, lai sacensības apstākļi visiem uzņēmējiem būtu pēc iespējas līdzīgāki. Lai valsts ar savu rosību netraucētu, to pēc iespējas izslēdza no konkurences preču, pakalpojumu un kapitālu tirgū. Paralēli komerclikumam tika sagatavots Valsts pārvaldes iekārtas likums, kurš ievērojami sašaurināja publisko personu iespējas nodarboties ar uzņēmējdarbību.

Ja uz brīdi aizmirstam uzņēmējdarbības juridiskā statusa reformas deklarētos mērķus, bet pielietojam politikas analīzes metodes, tad viegli nonākt pie secinājuma, kas bija šīs radikālās (salīdzinot ar citām demokrātijas valstīm, kurās dominē tirgus ekonomika) reformas cēloņi.

Galvenā interešu grupa, kura bija ieinteresēta Komerclikuma pieņemšanā un dažādo uzņēmējdarbības veidu atcelšanā, bija privatizētāji. Kopš 1990.gadfa Latvijā noritēja privatizācijas process. Sākotnēji privatizācija nebija mērķis, bet gan līdzeklis sabiedrības mērķa sasniegšanai.

Mērķis bija pāriet no PSRS centralizētās plānveida ekonomikas uz kapitālistisko tirgus ekonomiku. Sākotnēji privatizācijas nešķīta par daudz, jo politiķi pamatoti pieņēma, ka tikai ekonomiskās sistēmas maiņa padarīs neatgriezenisku totalitārās sistēmas likvidāciju. Lai iegūtu brīvību latviešu tautai bija nepieciešams jo ātrāk un vairāk privatizēt, jo labāk.

Taču pēc dažiem gadiem pirmais privatizācijas vilnis bija beidzies. Mēs palūkojāmies apkārt un redzējām, ka ES valstīs, kurām vēlējāmies pievienoties, ir pietiekami daudz valsts un pašvaldību uzņēmumu, kuri gan pelna, gan darbojas tirgus nepilnības apstākļos, gan piegādā publiskos labumus. Pēc tam, kad ar PSRS militāri rūpniecisko kompleksu saistītie uzņēmumi bija bankrotējuši, daļa no valstij un pašvaldībām piederošie uzņēmumi sāka sekmīgi strādāt un pat pelnīt, uzlabojot valsts un pašvaldību budžetus.

Taču pirmā privatizācijas viļņa laikā bija izaugusi un nostiprinājusies privatizētāju interešu grupa, kuri prata lēti noprivatizēt (iepriekš samazinot privatizējamo uzņēmumu cenu) un tālāk uzņēmumus izdevīgi pārdot "stratēģiskajiem" (parasti - citu valstu) investoriem. Šiem privatizētājiem sāka aprūkt objektu, ko privatizēt.

Tāpēc tika aicināti talkā neoliberalie ekonomisti un juristi, kuri izdomāja krasi samazināt iespēju saimnieciskajā darbībā vadīties prioritāri no sociālajiem mērķiem. Komerclikuma pieņemšanas galvenais mērķis bija radīt pamatu tālākai privatizācijai, atņemot privatizācijas oponentiem argumentus.

Kopš Komerclikuma pieņemšanas pagājuši jau vairāk nekā 10 gadi. Komerclikums šai laikā tika grozīts 10 reizes, taču šie grozījumi nebija konceptuāli. Kodificējot uzņēmējdarbību regulējošos likumus ir panākta skaidrāka un vienlīdzīgāka attieksme, ko novērtē uzņēmēji.

Tomēr Komerclikuma pieņemšana kļuva par vienu no cēloņiem problēmām ar valsts un pašvaldību komercsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldīšanu.

Savulaik Valsts un pašvaldības komercsabiedrības tika pārvaldītas atbilstoši Komerclikumam - tika veidotas padomes un koleģiālas akcionāru sapulces. Padomes un

akcionāru sapulces dalībnieki koleģiāli pārstāvēja Latvijas Republikas vai attiecīgās pašvaldības intereses. Taču partiju savstarpējo cīņu gaitā tika pieņemts Valsts un pašvaldības kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldīšanas likums (2002), kurš likvidēja koleģiālo atbildību akcionāru sapulcēs un gandrīz visās padomēs.

Izveidojās situācija, ka viena persona - valsts sekretārs vai pašvaldības domes priekšsēdētājs sāka pildīt akcionāru sapulces funkcijas. Piemēram, izšķiroši lēmumi par vertikāli integrētā koncerna "Latvenergo" attīstību tiek pieņemti sapulcē, kurā pats ar sevi sarunājas Ekonomikas ministrijas valsts sekretārs, kurš tādējādi vienpersonīgi pārvalda aktīvus, kuri pārsniedz 2 miljardus Ls.

Saskaņā ar valdībā pieņemto koncepciju (Ministru kabinets, 2012) šo situāciju paredzēts daļēji uzlabot, atjaunojot padomes lielākajos uzņēmumos un nokomplektējot padomes ar profesionāļiem, kuri vismaz orientējas uzņēmumu vadības jautājumos. Ir arī paredzēts izveidot centralizētu kapitālsabiedrību un kapitāldaļu pārvaldes institūciju, kas būtu Ministru prezidenta padotībā.

Tomēr atklāts paliek jautājums - kā efektīvi vadīt komercsabiedrību, kurai peļņas mērķis nav galvenais?

Valdības koncepcija paredz, ka valsts pamatā pārtrauc darbību tirgū. Ja privātais sektors spēj nodrošināt preces, pakalpojumus vai kapitālu, tad valstij piederošās sabiedrības vai akcijas tiek atsavinātas. Paredzēti divi vispārīgi izņēmumi:

- tirgus nepilnību novēršana,
- stratēģiskās intereses.

Lai simetriski ievērotu pašvaldību intereses, būtu jānosaka, ka valsts stratēģiskās intereses nosaka Ministru kabinets, bet pašvaldības stratēģiskās intereses - pašvaldības dome.

Loģiski būtu, ja komercsabiedrības darbības optimizācijas uzdevumu varētu formulēt ne vien "politikas dokumenta" (piemēram, komercsabiedrības stratēģijas) formā, bet arī matemātiski.

Galū galā, saskaņā ar Komerclikumu (2002) optimumu var meklēt saskaņā ar formulu

$$p(a_1, a_2, a_3, \dots, a_N) = \max,$$

kur p - komercsabiedrības peļņa, $a_i, i=1, \dots, N$ vadības lēmumi, no kuriem atkarīga peļņa. Līdzīgi vairāku dominējošo mērķu gadījumā mērķa funkcija varētu būt šo mērķu lineāra vai nelineāra kombinācija.

Piemēram, vienkāršākajā gadījumā optimizācijas uzdevums varētu būt

$$g_1 p_1 + g_2 p_2 + g_3 p_3 = \max,$$

kur svāra koeficienti ir normēti ($g_1 + g_2 + g_3 = 1$) un izvēlēti atbilstoši izvirzīto mērķu savstarpējam nozīmīgumam, bet katrs no apakš mērķiem ir tādu pat lēmumu $a_i, i=1, \dots, N$ funkcija.

Ja vismaz viens no apakš mērķiem p_j ir peļņa, tad arī pārējiem apakšmērķiem jābūt normētiem tādā pat dimensijā.

No optimizācijas teorijas ir zināms, ka nevienā praktiskā uzdevumā netiek optimizēta mērķa funkcija viena pati, bet gan mērķa funkcija kopā ar ierobežojumu sistēmu vienādojumu un nevienādību formā. Tas attiecas arī uz tīras komercsabiedrības gadījumu. Atsevišķos gadījumos sociālos mērķus var formulēt nevienādību formā, vadot komercsabiedrību līdzīgi kā tad, ja tās vienīgais mērķis būtu peļņa.

Piemēram, aplūkosim vienkāršotu AS "Latvijas meži" modeli, kurā izvirza mērķi gūt peļņu, vienlaikus palielinot meža resursus un paaugstinot koksnes kvalitāti uz AS īpašumā esošās zemes. Tad peļņai tiek meklēts maksimums, bet abi nosacījumi tiek formulēti nevienādību formā.

$$p(A) = \max$$

$$\Delta r(A) > 0$$

$$\Delta q(A) > 0,$$

kur A - vadības lēmumu kopa $\{a_1, a_2, \dots, a_N\}$, peļņas funkcija no šiem lēmumiem p , bet resursu gada izmaiņas funkcija no šiem lēmumiem Δr un koksnes kvalitātes gada izmaiņu funkcija no šiem lēmumiem Δq .

Precīzi formulēts matemātiskais uzdevums būtu atkarīgs no ekonomiskā modeļa, kura ietvaros tiek aprakstīti koksnes pieauguma un koksnes kvalitātes modeļi.

Vēl precīzāks uzdevuma formulējums iespējams, ja ekonomiskā modeļa ietvaros tiek sastādīta nelineāra mērķa funkcija no apakšmērķiem $M(p, \Delta r, \Delta q) = \max$. Visos gadījumos jāņem vērā arī citu nosacījumu kopa, kas augstāk minētajās formulās vienkāršības labad netiek minēta.

Autora līdzdalība Valsts kapitāldaļu un kapitālsabiedrību darba grupā (Ministru kabinets, 2012) paredz piedalīšanos visu valsts kapitālsabiedrību izvērtēšanā, gatavojot priekšlikumus Reformu vadības grupai un Ministru kabinetam par kapitālsabiedrību turpmāko statusu un par kapitāldaļu turētāju. No atbildīgajām ministrijām saņemtā informācija liecina, ka ne vienā gadījumā valsts kapitālsabiedrības, kurām peļņas mērķis nav dominējošais, nav saņēmušas precīzu kvantitatīvu uzdevumu, kas tām jāsasniedz. Pastāv nozares politikas dokumenti ar visai izplūdušiem, neizmērāmiem mērķu formulējumiem un ar vāju uzraudzību no nozares puses.

Faktiskā situācijas analīze parāda, ka esošie valsts un pašvaldības uzņēmumi mēdz būt:

- pelnoši, tiem savas darbības nodrošināšanai nav vajadzīgas ne dotācijas, ne universālā pakalpojuma finansēšanas shēmas, ne īpašas iepirkuma procedūras (piemērs - LMT)
- pelnoši, taču peļņa balstās uz ekskluzīvā lietošanā nodotu valsts īpašumu vai īpašu pakalpojuma iepirkuma shēmu (piemēri - Latvenergo, Lattelekom),
- nepelnoši, to iespēja darboties ir atkarīga no īpašas pakalpojumu iepirkuma shēmas (nenotiek atklātos konkursos, piemērs - valstij vai pašvaldībai piederošas slimnīcas),
- nepelnoši, jo pēc satura veic pārvaldes funkcijas vai sniedz pakalpojumus par būtiski samazinātu cenu un izdevumi tiek pilnībā vai daļēji segti no budžeta, (piemērs - sabiedriskā transporta uzņēmumi).

Tīrais peļņas mērķis ir raksturīgs tikai pirmajai grupai, kura spēj dot valstij dividendes pateicoties tam, ka valstij nepieder viss uzņēmums, bet tikai kapitāla daļas. Šai gadījumā līdzīpašnieki ir ieinteresēti nopelnīt - tas stimulē valdi nopietni iesaistīties cīņā par klientu labvēlību.

Citos gadījumos valsts vai pašvaldību līdzdalībai ir sociāls raksturs - publiskais labums lielākā vai mazākā apmērā rodas no dominējošiem bezpeļņas mērķiem. Problēma ir, ka šos bezpeļņas mērķus formulē akcionāru sapulce vienas amatpersonas veidā (valsts sekretārs, pašvaldības domes priekšsēdētājs), prasības attiecībā pret šiem bezpeļņas mērķiem labākajā gadījumā veido kvalitatīvu aprakstu.

Ne komercsabiedrības darbiniekiem, ne sabiedrībai nav zināms, pēc kādiem kritērijiem komercsabiedrības darbību vērtē.

Piemēram, P.Stradiņa klīniskā slimnīca regulāri strādā ar zaudējumiem, pārtērējot gada sākumā līgumā noteiktos līdzekļus. Parasti gada otrajā pusē tiek piešķirta papildus dotācija, no kuras zaudējumus sedz. Formāli slimnīcas direktoru varētu tiesāt par izšķērdēšanu. Taču izšķērdējot šos līdzekļus tiek glābtas cilvēku dzīvības - iegūts publiskais labums un kaut daļēji īstenotas Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības uz veselību.

Komerclikums nesniedz atbildi uz jautājumu, kā šādu rīcību vērtēt. Ja vienīgais mērķis būtu peļņa, tad varētu uzsākt ilgstošus tiesas procesus, noskaidrojot kurš ir vainīgs. Varētu, piemēram, atlaist Saeimu kura nepareizi sastādījusi valsts budžetu, apmierināties ar veselības ministra vai slimnīcas direktora tiesāšanu, vai citādi atrast vainīgo.

Kamēr netiks atrasta slimnīcas darbības organizēšanai piemērota juridiskā forma, tikt ilgi problēmas saglabāsies. Līdzīgi ir ar citām publisko personu kapitālsabiedrībām, kurās dominē sociālie mērķi.

2.3. Baznīcas, arodbiedrību un NVO saimnieciskā darbība ar sociālu ievirzi

Raksturotas iespējas, kas rastos labvēlīgākas attieksmes pret sociālo uzņēmējdarbību rezultātā un šķēršļi, kas to traucē.

Teorētiski NVO var funkcionēt, balstoties uz biedra naudām. Praktiski šāda forma reti ir ilgtspējīga. Ja dalībnieki izvirza kādus pietiekami nopietnus mērķus, tad nepieciešami lielāki resursi.

Pastāv divas iespējas:

- ziedojumi,
- saimnieciskā darbība.

Daudzu nozīmīgu sociālo funkciju veikšanai NVO savulaik saņēma ziedojumus no starptautiskajiem fondiem. Nereti pat vairākus gadus ar ārvalstu (gan privāto, gan publisko nodibinājumu starpniecību) fondu starpniecību tika sekta organizatoriskās un administratīvās izmaksas. Tā bija kā sēklas nauda pilsoniskās sabiedrības attīstībai Latvijā.

Tomēr līdz ar iestāšanos ES Latvija ir ieguvusi citādu statusu - tā vairs netiek uzskatīta ne par nabadzības, ne jaunattīstības zonu. Latvijas diplomātijai ir izvirzīts uzdevums iekļot prestižajā EDSO. No Latvijas ir aizbraukuši daudzi starptautiskie fondi, kas savulaik atbalstīja daudzveidīgu NVO veidošanos.

Vietējo privāto komercsabiedrību, kuras būtu gatavas ziedot, nav tik daudz lai varētu ar ziedojumiem uzturēt 15 000 biedrību. Tāpēc biedrībām, īpaši tām, kuras nav iekļautas sabiedriskā labuma organizāciju statusā, vienīgā izeja darba turpināšanai ir saimnieciskā darbība.

un nodibinājumu saimnieciskās darbības tiesisko regulējumu Biedrību nosaka Biedrību un nodibinājumu likumā (Saeima, 2003).

Likuma 7.pants nosaka saimnieciskās darbības ierobežojumus:

“(1) Biedrībai un nodibinājumam ir tiesības papilddarbības veidā veikt saimniecisko darbību, kas saistīta ar sava īpašuma uzturēšanu vai izmantošanu, kā arī veikt citu saimniecisko darbību, lai sasniegtu biedrības un nodibinājuma mērķus.

(2) Biedrības un nodibinājuma ienākumus drīkst izmantot vienīgi statūtos noteiktā mērķa sasniegšanai. Peļņu, kas gūta no biedrības un nodibinājuma veiktās saimnieciskās darbības, nedrīkst sadalīt starp biedrības biedriem vai nodibinājuma dibinātājiem.”

Papilddarbība

Likumā (Saeima, 2003) paredzēts, ka ja saimnieciskā darbība kļuvusi par pamatdarbību, tiesa var pieņemt lēmumu par šīs organizācijas darbības izbeigšanu. Nav paredzēts pēc kādiem kritērijiem nošķirta papilddarbība no pamatdarbības – ņemot vērā konkrētos lietas apstākļus to izvērtēs tiesa. Pamatā jautājums par pamatdarbību vai papilddarbību tiek risināts saistībā ar statūtos noteiktajiem mērķiem, ja vien nav skaidri redzams, ka biedrība savu deklarēto mērķu īstenošanas virzienā nedarbojas.

Darbība lai sasniegtu biedrības vai nodibinājuma mērķus

Biedrības saimnieciskā darbība ir pakalpojumu sniegšana, preču ražošana, piegāde, pārdošana un tml. Biedru nauda, ziedojumi un dāvinājumi, kā arī dotācijas un Eiropas Savienības (ES) un citu fondu piešķirtais finansējums projektiem – nav klasificējamas kā saimnieciskā darbība. Komercedarbību peļņas gūšanas nolūkā no saimnieciskās darbības nošķir mērķis, kam tiek izmantota ienākumu un izdevumu starpība.

Veicot saimniecisko darbību ir gan ienākumi, gan izdevumi. Starpību nedrīkst sadalīt starp biedriem, pārvaldes institūciju locekļiem, kā arī citām personām ar līdzīgu mantisku ieinteresētību, it īpaši laulātajiem, radniekiem un svainjiem, skaitot radniecību līdz otrajai pakāpei un svainību līdz pirmajai pakāpei – ienākumus nedrīkst sadalīt ne tieši, ne netieši nekam citam kā vien biedrības primāro mērķu īstenošanai.

Ja saimnieciskās darbības apjoms ir neliels, ir pat izdevīgi reģistrēties kā biedrībai, nevis komersantam. Biedrības un nodibinājumi ir atbrīvoti no uzņēmumu ienākumu nodokļa maksāšanas (Saeima, 1995). Ja saimnieciskās darbības apgrozījums gada laikā nepārsniedz 30 000Ls, biedrībai vai nodibinājumam nav jāreģistrējas kā pievienotās vērtības nodokļa (PVN) maksātājam (Saeima, 1995).

Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likumu (Saeima, 1995)

- Reliģiskajām organizācijām ir tiesības veikt saimniecisko darbību. Ja reliģiskās organizācijas ieņēmumi no saimnieciskās darbības kalendārā gada laikā 500 reizes pārsniedz minimālo mēnešalgu, kuru valdība noteikusi attiecīgajam laika posmam, šai organizācijai jādibina savs uzņēmums, kas jāreģistrē saskaņā ar spēkā esošajiem likumdošanas aktiem.

- Reliģiskajām organizācijām ir tiesības veikt uzņēmējdarbību atbilstoši likumam.

- Reliģiskās organizācijas un tās uzņēmuma tiesiskās attiecības regulē spēkā esošie likumdošanas akti, kā arī šīs organizācijas statūti (satversme, nolikums) vai atsevišķs līgums.

- Ieņēmumi no saimnieciskās darbības un uzņēmējdarbības rezultātā gūtā peļņa izlietojama reliģiskās organizācijas statūtos (satversmē, nolikumā) paredzētajiem mērķiem saskaņā ar spēkā esošajiem likumdošanas aktiem.

- Reliģiskās organizācijas kārtro grāmatvedību, sastāda pārskatus un maksā nodokļus saskaņā ar spēkā esošajiem likumdošanas aktiem.

Tas nozīmē, ka reliģiskās organizācijas, biedrības un nodibinājumi attiecības ar valsti un pašvaldībām nodokļu jomā kārtro uz līdzīgiem principiem. Atšķirība ir, ka reliģiskās organizācijas saimnieciskajai darbībai ir noteikta augšējā robeža, kamēr biedrībai sasniedzot augšējo apgrozījuma robežu iestājas cits nodokļu maksāšanas režīms.

Reliģiskajām organizācijām ir zināmas preiškrocības attiecībā uz nekustamā īpašuma nodokli (Saeima, 1997):

Ar nekustamā īpašuma nodokli neapliek reliģisko organizāciju nekustamo īpašumu kuru neizmanto saimnieciskajā darbībā. Precīzāk, ja tie netiek izīrēti vai iznomāti. Attiecībā uz reliģisko organizāciju nekustamo īpašumu par saimniecisku darbību nav uzskatāma arī tā izmantošana labdarībai un sociālajai aprūpei, kā arī reliģisko organizāciju un to iestāžu reģistrā reģistrēto garīgā personāla mācību iestāžu darbība;

Ar nodokli neapliek reliģiskām organizācijām piederošās dzīvojamās mājas neatkarīgi no tā, vai tās ir vai nav sadalītas dzīvokļu īpašumos, kā arī telpu grupas, kuru funkcionālā izmantošana ir saistīta ar dzīvošanu (garāžas, autostāvvietas, pagrabus, noliktavas un saimniecības telpas), ja tās netiek izmantotas saimnieciskās darbības veikšanai.

2.4. Publisko iepirkumu problēmas

Diskutētas iespējas radīt labvēlīgus iepirkuma nosacījumus sociālajiem uzņēmējiem.

Publiskie iepirkumi, kopš to ieviešanas ir nodarījuši gan labu, gan ļaunu. Pretrunīgo efektu rada savstarpēji pretrunīgās koncepcijas, kas ir šo darbību pamatā:

- 1) Vēlme nodrošināt pēc iespējas godīgāku konkurenci no pretendenta viedokļa. Lai to panāktu tiek ierobežota slēgtu iepirkumu (kuros piedalās neliels pretendentu loks) organizēšana. Lai to panāktu tiek ierobežotas iespējas noteikt specifiskas, pasūtītājam būtiskas prasības. Lai to panāktu tiek radītas ilgstošas birokrātiskās procedūras, kas ļauj zaudētājam aizkavēt konkursa rezultātu īstenošanu pat par vairākiem gadiem.
- 2) Vēlme nodrošināt pēc iespējas efektīvāku publisko līdzekļu izlietošanu. Lai to panāktu vairākās procedūrās tiek paredzēts, ka uzvarētājs ir tas, kurš piedāvā zemāko cenu. Efektivitāte ir cenas dalījums ar iegūto labumu. Tādēļ tiek pieņemts, ka labumu pietiekami raksturo tehniskā specifikācija. Pērkamā produkta (celtniecība, pakalpojums, iekārta un tml.) kvalitāti pieņem par fiksētu, it kā tā nebūtu atkarīga no ražotāja, bet tikai un vienīgi no tehniskās specifikācijas rakstītāja. Šāda ideāla situācija praksē nav sastopama. Pat pie vienādiem produkta aprakstiem atkarībā no izgatavotāja darba organizācijas, iesaistīto speciālistu talanta un daudziem citiem faktoriem rezultāts atšķiras. Tam, kurš uzvarējis konkursā ar zemākās cenas piedāvājumu, vienmēr ir iespējams atrast objektīvus un subjektīvus argumentus, kāpēc reālo cenu palielināt.
- 3) Vēlme apkarot korupciju. Plašākā izpratnē korupcija simetriski pastāv gan publiskajā, gan privātajā sektorā. Tā izpaužas aģenta rīcībā savtīgās, nevis saimnieka interesēs. Valsts gadījumā tie ir ierēdņu vai politiķu lēmumi, kas uzlabo lēmuma pieņēmēju materiālo stāvokli, bet kaitē vēlētāju interesēm. Privātas kapitālsabiedrības gadījumā tie ir valdes vai citu atbildīgu orgānu lēmumi, kas uzlabo lēmēju materiālo stāvokli, bet kaitē akcionāru vai daļu īpašnieku interesēm. Galvenie

korupcijas apkarošanas instrumenti ir sliekšņu samazināšana un kontroles procesu birokratizācija. Pircēja interesēs ir veikt iepirkumu pēc iespējas ātrāk un uz elastīgākiem nosacījumiem. Jo sarežģītākas un ilgākas procedūras (sliekšņu samazināšana nozīmē plašāka iepirkumu loka iekļaušanu sarežģītākajās un laikietilpīgajās procedūrās), jo vairāk publiskās naudas tiek izšķērdēts.

Būtiski, ka attiecībā uz iepirkumu procedūras vērtējumu var iezīmēt trīs interešu grupas, kuru iekšienē pastāv dažādi priekšstati par iepirkumu uzlabošanas koncepciju.

Sabiedrības (nodokļu maksātāju) interešu skatu punkts. Mērķis būtu samazināt publisko pakalpojumu izmaksas vienlaikus nodrošinot pieņemamu kvalitāti. Taču pastāv diametrāli pretēji uzskati, kā to panākt.

Viens viedoklis (normatīvisms, kas raksturīgs romiešu-ģermāņu tiesību un institucionālajai sistēmai) ir, ka visas procedūras pēc iespējas precīzāk jānoregulē likumos un Ministru kabineta noteikumos, kā arī jāizveido pietiekams skaits neitrālu (tātad - neieinteresētu) ierēdņu vietu pēc iespējas visaptverošākai šo procedūru izpildes kontrolei.

Otrs viedoklis (kas raksturīgs angļu-sakšu vai Vestminsteras tiesību un institucionālajai sistēmai) ir, ka regulējumam jābūt minimālam, tikai pašas būtiskākās sabiedrības intereses ar regulējumu jānodrošina, Atteicīgi birokrātiskais aparāts var būt mazāks un lēmumus var pieņemt ātrāk.

Pirmā pieeja (šķietami) nodrošina lielāku taisnīgumu. Otrā pieeja nodrošina mazākas administratīvās izmaksas un īsāku lēmuma pieņemšanas laiku, taču (šķietami) palielina iespēju korumpantiem nekontrolēti rīkoties savtīgās interesēs. Diemžēl, arī zinātniekiem nav vienota uzskata šajā jautājumā. Tāpēc visu izšķir ticība vienai vai otrai doktrīnai. ES pastāvošās publisko iepirkumu procedūras vairāk atbilst pirmajai pieejai.

Uzņēmēja (pretendenta, konkursa dalībnieka) skatu punkts. Mērķis ir radīt labākus apstākļus, kā pārdot iepircējam savu preci vai pakalpojumu. Tomēr pastāv diametrāli pretēji uzskati, kā to labāk panākt.

Tiem pretendentiem, kuriem nav liela pieredze dalībai konkursos, vai kam trūkst finanšu resursu, ko ieguldīt ilgu un sarežģītu procedūru izpildei, kabāk būtu vienkāršot iepirkuma procedūras.

Tiem pretendentiem, kuriem ir pieredze un resursi, ir zināmas priekšrocības, salīdzinot ar mazāk pieredzējušajiem. Tāpēc, lai nostiprinātu savas izredzes viņi atbalsta esošās sarežģītās procedūras un arī visus nākamos priekšlikumus, kā procedūras tālāk sarežģīt.

Eiropas Komisija atbalsta procedūru vienkāršošanu (cenšas minimizēt publisko institūciju izdevumus un padarīt elastīgāku publisko pārvaldi), tomēr dalībvalstīs un dažādās citās institūcijās procedūru vienkāršošanai ir daudz pretinieku.

Tas attiecas arī uz valdību sociālajiem partneriem - ES valstu darba devēju organizācijām un tirdzniecības - rūpniecības kamerām, kuras nereti atbalsta "pieredzējušo" lielo korporāciju viedokli, ka sarežģītās procedūras ir labas diezgan un varētu tās vēl vairāk sarežģīt (šķietami - lai palielinātu taisnīgumu).

Ierēdņa (iepirkumu organizētāja) skatu punkts. Saskaņā ar publiskās izvēles teoriju (Buchanan, 1980), katrs ierēdnis un katrs politiķis darbojas personiskajās interesēs (pat tad, ja viņam pašam tā nešķiet). Tāpēc vairums ierēdņu atbalsta nosacījumus lielākam darbavietu skaitam valsts pārvaldē.

Tas izskaidro entuziasmu, kas vērojams pastāvīgi uzlabojot publisko pakalpojumu procedūras ar jauniem papildinājumiem, kuri it kā palielina "taisnīgumu". No ierēdņa skatu punkta tādējādi tiek nodrošināta lielāka stabilitāte valsts pārvaldē.

Sociālās problēmas iepirkumu noteikumos

Gadījumos, kad iepirkuma tiešais mērķis ir sociāla rakstura problēmu risinājums, nav lielu atšķirību no vispārējās kārtības. Būtiski ir novērtēt praksi, kas vērojama citos iepirkumos.

Lai izslēgtu nevēlamus pretendentes, bieži priekšrocības tiek dotas pēc divām pazīmēm:

- 1) izziņa, ka visi nodokļi ir nomaksāti. Šādi domāts mazināt to komersantu līdzdalību, kas darbojas “pelēkajā ekonomikā”, tai skaitā nenomaksā Valsts ieņēmumu dienesta kontrolēto nodokļu daļu. Ietekme uz sociālo jomu ir netieša, ciktāl valsts sociālie pakalpojumi tiek apmaksāti no sociālās apdrošināšanas obligātā maksājuma, bet pašvaldības sociālie pakalpojumi - no iedzīvotāju ienākumu nodokļa.
- 2) priekšrocība tiem pretendentiem, kam vairāk darbavietu (dažkārt - kas nomaksājuši vairāk sociālo nodokli). Lielāka nodarbinātība nav tik daudz ekonomisks, kā sociāls ieguvums. Ekonomisks ieguvums ir tad, ja tiek prasīta augstāka produktivitāte. Šai gadījumā tiktu veicināta ekonomikas pārstrukturēšana uz inovatīviem risinājumiem, kuri veicina eksportspējīgu piedāvājumu.

No sociālās uzņēmējdarbības skatupunkta būtu vēlams tādus nosacījumus, kā augstāka nodarbinātība piemērot sociālajai uzņēmējdarbībai, īpaši - valsts vai pašvaldību subsidētai uzņēmējdarbībai īpašos reģionos, kuros nodarbinātība ir būtiska problēma.

Lielākā daļa citu iepirkuma problēmu uz sociālo uzņēmējdarbību īpaši neattiecas - tie risināmi citu valsts politiku ietvaros.

2.5. Valsts atbalsta problēmas

Diskutētas iespējas radīt labvēlīgus valsts (pašvaldību) atbalsta nosacījumus sociālajiem uzņēmumiem.

Atbalstot sociālo uzņēmējdarbību ir jārīkojas ES uzņēmējdarbības valsts (publiskā) atbalsta likumdošanas ietvaros. Nacionālajā likumdošanā ir iespējams zināms elastīgums šajā jautājumā.

No godīgas konkurences viedokļa, ciktāl to uztveram kā vienīgo nosacījumu, jebkāds publiskās varas atbalsts uzņēmējdarbībai būtu jāaizliedz, vai arī visiem uzņēmējiem šis atbalsts būtu jānodrošina līdzvērtīgi.

Tomēr ideja par totālu valsts atbalsta aizliegumu nonāk pretrunā gan ar vairākām ekonomikas teorijām, gan ar praksē lietotajiem paņēmieniem, kā veicināt uzņēmējdarbību. Ir vairāki iemesli, kādēļ valsts un pašvaldības iejaucas brīvā tirgus procesos, taču tos var apvienot divos galvenajos virzienos:

- tirgus nepilnību novēršana,
- valsts stratēģisko interešu īstenošana.

Starp valsts stratēģiskajām interesēm var būt gan politisku, gan sociālu, gan ekonomisku jautājumu risināšana. Tādai valstij kā Latvija, kura vēsturisku iemeslu dēļ joprojām nav sasniegusi savu ražošanas potenciālu un kurai ir atpalikusi ekonomikas struktūra tas ir īpaši svarīgi. Stimulējot atsevišķas nozares un mērķtiecīgi investējot izglītībā, pilnveidojot motivācijas sistēmu ir iespējams pārstrukturēt tautsaimniecību un inovāciju un produktivitātes pamata.

Tas pats attiecas uz sociālajām funkcijām. Līdz šim sociālo funkciju veicināšana notiek trīs oficiālos veidos:

- 1) nodokļu atvieglojumi ziedotājiem sabiedriskālabuma organizācijām, kas aprakstīti iepriekš;
- 2) īpašas valsts programmas ar sociālu ievirzi, tai skaitā subsidēto darbavietu programmas;
- 3) priekšrocību noteikšana iepirkuma procedūrās lielāka sociālā nodokļa maksātājiem, kas netieši stimulē nodarbinātību.

Lisabonas stratēģijā (Eiropas Komisija, 2010) tika noteikti vairāki mērķi, kuri var būt par pamatu valsts atbalsta pieļaujamībai:

- Inovācijas un pētījumi attīstībai (R&D): valsts atbalsta pasākumiem jāveicina industrijas ieguldījumus R&D, jāņem vērā pieaugošo publiskās-privātās partnerības PPP lomu,
- Komercedarbības klimata uzlabošana un uzņēmējdarbības veicināšana: valsts atbalsta pasākumiem jāveicina jaunu uzņēmējdarbības nozaru strauja attīstība ar valsts investīcijām riska kapitāla formā,
- Iegulddījumi cilvēkkapitālā,
- Vispārējas ekonomiskās nozīmes pakalpojumi (SGEI): Valsts atbalstam jānosaka publisko pakalpojumu mērķi tā, lai paaugstinātu SGEI kvalitāti,
- Labāka prioritāšu noteikšana tās vienkāršojot un konsolidējot: tas nozīmē valsts atbalsta politikas fokusēšanu uz īpaši efektīvām valsts atbalsta formām
- Fokusēta reģionālā atbalsta politika: Valsts atbalsta politikai jāsamazina atšķirības starp Eiropas reģioniem, tādējādi kļūstot par kohēzijas un stabilitātes faktoru.
- Veicinot vides ilgtspējību
- Nodibinot modernu transporta, enerģijas, informācijas un komunikāciju infrastruktūru: tai skaitā valsts atbalstam jāņem vērā publiskās-privātās partnerības lomas pieaugumu.

Eiropas Komisija veicina šo mērķu iekļaušanu, taču neļauj dalībvalstīm patstāvīgi lemt par atbalstāmajām jomām. Kopienas valsts atbalsta uzraudzība pamatojas uz iepriekšēja (ex ante) apstiprinājuma sistēmu. Saskaņā ar šo sistēmu dalībvalstīm ir jāsniedz informācija Kopienai (iepriekšēja paziņošana – „ex ante notification”) par jebkuru plānu piešķirt vai mainīt valsts atbalstu, un dalībvalsts nedrīkst šādu plānu īstenot, kamēr Komisija to nav apstiprinājusi („standstill principle”). Saskaņā ar Līgumu Komisijai ir dotas tiesības noteikt, vai paziņotais atbalsta pasākums ir valsts atbalsts (Eiropas Komisijas Konkurences ģenerāldirektorāts, 2008)

Dalībvalstis nevar piešķirt valsts atbalstu, ja tas nav paziņots un ja Komisija to nav atļāvusi. Jebkāds atbalsts, ja tas ir piešķirts bez Komisijas piekrišanas, automātiski tiek klasificēts kā nelikumīgs atbalsts („unlawful aid”). Saskaņā ar spēkā esošajiem procedūras noteikumiem Komisijas pienākums ir likt atgūt no saņēmējiem jebkādu nelikumīgu atbalstu, ja ir konstatēts, ka tas nav saderīgs ar kopējo tirgu. Turklāt Eiropas tiesas ir atzinušas, ka valstu tiesnešu kompetencē ir lemt par to, vai ir ievērotas paziņošanas procedūras, un dot rīkojumu par atbalsta un attiecīgo procentu atgūšanu, ja procedūras nav ievērotas (Eiropas Komisijas Konkurences ģenerāldirektorāts, 2008).

Pēdējos gados Komisija ir sākusi valsts atbalsta procedūru modernizācijas un vienkāršošanas procesu. Kopš 2008.gada atsevišķu lēmumu vietā tiek pielietoti lēmumi par atbalstāmo aktivitāšu grupām. Valsts atbalsta shēmas, kas atbilst Eiropas Komisijas akceptētajām grupām, vairs nav jāziņo.

No sociālās uzņēmējdarbības atbalsta politikas viedokļa ir svarīgi, ka Eiropas Komisija pati rosina šādu uzņēmējdarbību attīstīt. Līdz ar to var sagaidīt, ka lielai daļai no valsts preikšlikumiem varētu būt atbalsts no Eiropas Komisijas puses. Turklāt, mazajiem uzņēmumiem var piemērot “de minimis” nosacījumu - nepārsniedzot 200000 eiro trīs gadu laikā vienam uzņēmumam. Šāda atbalsta sniegšana no ES puses netiek ierobežota, jo tā neietekmē situāciju ES iekšējā tirgū.

2.6. Sociālā uzņēmējdarbība Nacionālajā Attīstības plānā (NAP)

Tiek diskutētas iespējas attīstīt sociālo uzņēmējdarbību atbilstoši NAP prioritātēm.

Nacionālais attīstības plāns nākamajam ES daudzgadu budžeta periodam 2014-2020, šī darba izpildes gaitā vēl atrodas sagatavošanas stādijā pirms plāna pieņemšanas Saeimā. Ministru kabinets ir sagatavojis atzinumus par Saeimas deputātu priekšlikumiem un pārskatījis Saeimā iesniegto projektu.

Plāns ietver vienu virsmērķi, trīs prioritātes, 12 rīcības virzienus un 98 aktivitātes (Ministru kabinets, 2012). Kopējais iecerētais finansējums septiņu gadu periodam ir 8,23 miljardi Ls, no tiem aptuveni 2,5 miljardus Ls iecerēts iegūt no ES kohēzijas līdzekļiem, aptuveni 1 miljardu Ls iegūt no ES lauku politikas līdzekļiem, aptuveni 0,9 miljardus no valsts budžeta līdzfinansējuma formā. Pērējos līdzekļus jāgūst iesaistot privāto sektoru un pašvaldības.

Pretēji pašvaldību priekšlikumiem LPS 22.kongresā (2011) un LPS 23.kongresā (2012) nav atbalstīta iecere par daļēju lemšanas tiesību nodošanu pašvaldībām. Iespējas īstenot NAP nav izslēdzamas, taču tās būs lielā mērā atkarīgas no centrālās valdības prasmes pārliecināt uzņēmējus un pašvaldības par NAP aktivitāšu lietderību. Pretējā gadījumā pašvaldības un uzņēmēji savus attīstības resursus novirzīs citiem (varbūt - derīgākiem) mērķiem.

Kaut arī Eiropas Komisija aicināja dalībvalstis iekļaut sociālās uzņēmējdarbības attīstību nacionālajos attīstības plānos, Latvijas atsaucība nav vērtējama kā augsta. Sociālā uzņēmējdarbība ir minēta kā viena no vairākām iespējām īstenot vienu no 98 aktivitātēm (Ministru kabinets, 2012) - Cienīgs darbs:

"[247] Reģistrētās nodarbinātības un sociāli atbildīgas uzņēmējdarbības veicināšana, t.sk. slēpto nodarbinātības formu izskaušana, darba vietu kvalitātes uzlabošana, stiprinot darba inspekcijas kapacitāti un monitoringa sistēmu, sociālo dialogu, veicot informatīvas kampaņas un atbalstot komersantu un nodarbināto izglītošanu, tostarp par dažādiem nodarbinātības veidiem, vecuma daudzveidības jautājumiem, darba vietu piemērotību. Sabiedrības iesaiste sociālo problēmu risināšanā, sekmējot sociālo uzņēmumu izveidi un darbību. [Aptveramā teritorija: Visa Latvija]"

Par aktivitāti ir atbildīga Labklājības ministrija, paredzēts ir iesaistīt Ekonomikas ministriju, Izglītības un zinātnes ministriju, Finanšu ministriju, Tieslietu ministriju, pašvaldības, sociālos partnerus un NVO.

Spriežot pēc šīs aktivitātes apraksta, sociālo uzņēmumu izveide paredzēta kā variants sabiedrības iesaistei. Savukārt, sabiedrības iesaiste šai tekstā ir kā paralēla apakšaktivitāte darba inspekcijas kapacitātes celšanai, nodarbinātības monitoringa sistēmai, sociālajam dialogam un uzņēmēju izglītošanai. Ja finanšu sadalījums būtu vienmērīgs, tad sociālo uzņēmumu izveidei vajadzētu novirzīt 1/2 no 1/5 jeb desmito daļu no aktivitātes finansējuma. Šī ir viena no 7 aktivitātēm kuru kopējais iecerētais finansējums 398 miljoni Ls. Ja līdzekļu sadalījums būtu vienmērīgs, tad tā būtu 70-tā daļa jeb 4,5 miljoni Ls, kuru finansējumu jārod no Kohēzijas fonda un valsts budžeta līdzfinansējuma. Vidēji vienā gadā šim mērķim varētu izlietot nedaudz vairāk kā 600 000 Ls.

Tās ir pašlaik iecerētās valdības aktivitātes. Taču jāatceras, ka sociālās uzņēmējdarbības veicēji (sociālie uzņēmēji) var uz līdzvērtīgiem pamatiem ar privāto sektoru pretendēt uz citiem atbalsta veidiem. Tās ir privātās aktivitātes, uz kurām var likt daudz lielākas cerības, nekā uz valsts atbalstu.

Sociālas ievirzes aktivitātes, kas varētu būt pieejamas NVO un nelieliem komersantiem ar sociālu ievirzi ir minētas vēl vairākās aktivitātēs: nodokļu stimulēšanas pasākumi [124], apmācības uzņēmējiem [130], konsultācijas par jaunu uzņēmumu dibināšanu [131], sociālā atbalsta pasākumi [219], resocializācijas pasākumi [251], attālināta darba veicināšana [269], alternatīvu ģimeņu veidošana [272], integrācija darba tirgū [315], pilsoniskās līdzdalības veicināšana [338], sapratnes starp etniskajām un interešu grupām veicināšana [339] un kooperācijas sekmēšana [385] (kvadrātiskajās iekavās atsauces uz attiecīgajiem NAP punktiem, kuros doti pilni aktivitāšu apraksti). Ļoti iespējams, ka sociālās uzņēmējdarbības veicēji varēs iesaistīties minēto aktivitāšu projektos.

Kopumā mazo NAP atsaucību sociālās uzņēmējdarbības izaicinājumam var izskaidrot ar šīs jomas nepietiekošo aktivitātes līmeni Latvijā, kā arī ar centrālās valdības orientāciju uz taupīšanu, nevis attīstību.

Kas attiecas uz paplašināto sociālās uzņēmējdarbības jēdzienu, iekļaujot arī valsts un pašvaldību sektora sociālos uzņēmējus, kā arī privātos komersantus ar sociālā uzņēmēja statusu, tad minētajām nozarēm ir plašās iespējas gūt pienesumu no NAP, īpaši ja tās spēs attīstīt savas darbības inovatīvo komponenti.

Kā izriet no šī pētījuma pirmās nodaļas, tad tieši inovatīvā komponente ir īpaši nozīmīga sociālās uzņēmējdarbības sastāvdaļa. Ja tā izpaudīsies, tad nekādi šķēršļi nespēs būtiski kavēt sociālās uzņēmējdarbības attīstību.

III. PRIEKŠLIKUMI SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBAI LATVIJĀ

Ņemot vērā iepriekšējās nodaļās veikto analīzi, var piedāvāt risinājumu lielākajai daļai iepriekšējā nodaļā minēto problēmu. Kā alternatīvu variantu salīdzinājumam autors ir izvēlējies PROVIDUS un Pilsoniskās Aliances pētījumā dotos priekšlikumus šim pašam mērķim. Kā liecināja Labklājības ministrijas pārstāves Zvidriņas referāts sociālajai uzņēmējdarbībai veltītajā konferencē 2012.gada 12.novembrī, arī labklājības ministrija strādā tādā pat virzienā kā iepriekš minētie pētnieki.

Autora piedāvātais risinājums ir plašāks, tas ietver kā apakšgadījumu galvenos alternatīvā risinājuma elementus. Tai pat laikā šajā darbā piedāvātais risinājums attiecas uz vēl vairākām politiskajā dienas kārtībā esošajām problēmām - valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību un kapitāldaļu pārvaldīšanu un iespēju publiskajām aģentūrām un atvasinātām publiskām personām atrast piemērotu saimnieciskās darbības juridisko formu.

3.1. Sociālās uzņēmējdarbības definīcija un pazīmes

Autors piedāvā kompaktu un visaptverošu sociālās uzņēmējdarbības definīciju (3.1.tabula). Šāda definīcija uzsver mērķi, kas netiek pretstatīts peļņas mērķim, bet to papildina. Tādējādi ar sociālo uzņēmējdarbību var nodarboties:

- 1) gan publiskās personas gan privātpersonas;
- 2) gan komersanti, gan kooperatīvi, NVO un baznīca.

Atbilstoši latviešu valodas tradīcijai sociālais uzņēmējs ir sociālās uzņēmējdarbības veicējs. Sociālā uzņēmējdarbība var tikt īstenota vairākās saimnieciskās darbības formās. Tāpēc Sociālais uzņēmums ir šaurāks jēdziens, kurš raksturo vienu, īpašā likumā noteiktu sociālās uzņēmējdarbības formu. Tāpēc katrs sociālais uzņēmums ir sociālais uzņēmējs. Par sociālo uzņēmēju sociālais uzņēmums kļūst līdz ar reģistrāciju un šo statusu var zaudēt tikai līdz ar likvidāciju.

Katrs komersants nav sociālais uzņēmējs. Komersantam sociālā uzņēmēja statusu ir jāiegūst un turpmāk reizi gadā šo statusu ir jāatjauno.

Lai statusa piešķiršanai un atkārtotai apstiprināšanai būtu objektīvs raksturs, tiek uzskaitīti izdevumi sociālajiem mērķiem, kas tiek auditēti un ietverti gada pārskatā.

Svarīgs elements jaunajā pieejā ir tieši īpašās juridiskās formas - sociālais uzņēmums ieviešana, tai pat laikā neatdalot šo formu priekšrocību un apgrūtinājumu jomā no citiem saimnieciskās darbības veidiem, kuri īsteno sociālo uzņēmējdarbību.

Tas paver iespējas

- 1) transformēt daļu no esošajiem valsts un pašvaldības uzņēmumiem no nepiemērotā komercsabiedrības statusa uz sociālā uzņēmuma statusu;
- 2) transformēt daļu no esošajām publiskajām aģentūrām no nepiemērotā budžeta iestādes vai budžeta finansētas iestādes statusa uz sociālā uzņēmuma statusu;

3.1.tabula Sociālās uzņēmējdarbības definīcija un pazīmes

Piedāvājums	Alternatīvais	Autora
Definīcija	Sociālā uzņēmējdarbība ir process, kurā komersants ražo preces vai sniedz pakalpojumus ar mērķi risināt sociālo problēmu iepretim mērķim gūt finansiālu labumu uzņēmuma īpašniekiem.	Sociālā uzņēmējdarbība ir saimnieciskā darbība, kura tiek veikta lai sasniegtu sociālus mērķus
1.pazīme	Sociālais uzņēmums ir komercsabiedrība, individuālais komersants, pašnodarbināta persona, individuālais uzņēmums, zemnieka vai zvejnieka saimniecība un kooperatīvā sabiedrība,	Sociālo uzņēmējdarbību veic sociālais uzņēmums vai cits saimnieciskās darbības veicējs, kam piešķirts sociālā uzņēmēja statuss
2.pazīme	Sociālā uzņēmuma darbības mērķis ir risināt sociālas problēmas, radot novērtējamu un derīgu sabiedrisko labumu,	Sociālais uzņēmums ir īpaša juridiskās personas forma, kurš rīcībspēju un tiesībspēju iegūst reģistrējoties Uzņēmumu reģistrā
3.pazīme	Sociālais uzņēmums organizē darbību atbilstoši komercdarbības praksei, cik tālu speciālie likumi nenosaka ierobežojumus,	Sociālais uzņēmējs un sociālais uzņēmums nodrošina auditētu sociālo izdevumu grāmatvedības uzskaiti
4.pazīme	Sociālā uzņēmuma pārvaldes metodes un īpašuma tiesību īstenošana balstās uz demokrātiskiem un līdzdalības principiem.	Ar uzņēmumu ienākuma nodokli apliekamā peļņa tiek samazināta par sociālo izdevumu apjomu
5.pazīme		Sociālajai uzņēmējdarbībai ir likumā noteiktas priekšrocības publiskajos iepirkumos un valsts atbalsta programmās

- 3) izveidot privātpersonām piederošus sociālos uzņēmumus, kas iegūst loģiskas priekšrocības un atbalstu savas misijas veikšanai;
- 4) nodrošināt tām NVO (biedrībām, nodibinājumiem), kas spēj reģistrēties par sociālajiem uzņēmējiem, tādas pat priekšrocības un atbalstu, kā sociālajiem uzņēmumiem.

Īpaši jāatrunā sabiedriskā labuma organizācijas statusa turpmākā loma. Šāds statuss nepieciešams arī tādām biedrībām, kuras neveic saimniecisko darbību. Tāpēc statuss

savā līdzšinējā veidā saglabājams. Ja politiķi atbalstīs simetriskas ziedojumu iespējas sociālajiem uzņēmējiem, tad sabiedriskā labuma organizāciju statusā varētu atstāt tikai tās organizācijas, kas saimniecisko darbību neveic.

Alternatīvajā priekšlikumā sociālā uzņēmuma pazīmes ņemtas no dažādu pētnieku teorētiskajiem priekšstatiem, tos apkopojot un piemērojot Latvijai. Nenoliedzot šādas pieejas derīgumu, autors piedāvā kā pazīmes izvirzīt dažus būtiskus elementus, kas nepieciešami sociālo uzņēmumu nošķiršanai no citiem saimnieciskās darbības veidiem Latvijā, ievērojot esošās sistēmas nepilnības un tās labojot.

Lai sociālā uzņēmēja statuss būtu caurskatāms un sabiedrībai saprotams ir būtiski nodalīt sociālos izdevumus no citiem, saimnieciskajai darbībai nepieciešamajiem izdevumiem. Tāpēc nodalīta finanšu uzskaitē un tās rezultātu auditēšana ir piedāvāta kā būtiska jaunās sistēmas pazīme.

Balstoties uz šīs pazīmes varēs spriest par statusa pamatotību (vai uzņēmums patiesi veic statūtos paredzēto sociālo darbību), kā arī īstenot valsts un pašvaldību atbalsta politiku.

Kā īpaša pazīme tiek izdalīts būtiskākais nodokļu atvieglojums - sociālajiem uzņēmējiem par sociālo izdevumu daļu tiek samazināts uzņēmumu ienākuma nodoklis. Šī kārtība ir būtiska, tā stimulēs pašu sociālo darbību, kas netiek veikta peļņas gūšanai. Ja šāds atvieglojums netiktu ieviests, tad peļņas nodokli būtu jāmaksā par bezpeļņas darbību.

Valsts atbalsta shēmas sociālajiem uzņēmējiem būtu jāpamato ar likumu. Tas nozīmē, ka Latvija pilnībā izstrādātu atbalsta koncepciju vispirms saskaņotu ar Eiropas Komisiju un pēc akcepta saņemšanas būtu skaidri noteikumi atbalsta saņemšanai, kuri attiektos uz sociālajiem uzņēmējiem vienādā apmērā.

Īpaši jāatrunā ziedojumu iespēja. Alternatīvā koncepcija pamatā paredz, ka sociālais uzņēmums būs rentabls no savas saimnieciskās darbības, kura nesīs tik lielus ienākumus, ka pietiks gan sociālo funkciju īstenošanai, gan nodokļu nomaksai pilnā apmērā un konkurētspējīgu algu maksāšanai. Tas ir iespējams atsevišķos gadījumos, taču lielākajā daļā gadījumu atbalsts būs nepieciešams.

Patstāvīgi ar visiem izdevumiem var tikt galā tādi uzņēmumi, kuriem piešķirtas monopoltiesības uz kādu resursu. Piemēram, Latvijas mežiem nodoti apsaimniekošanai valsts meži, kuri nebija jāpērk. Izmantojot “par velti” iegūto resursu uzņēmums gūst peļņu un vienlaikus spēj nodrošināt savu sociālo funkciju.

Normāli jāparedz, ka sociālais uzņēmums var piesaistīt ziedotājus un potenciāli saņemt arī valsts un pašvaldības atbalstu. Jo vairāk dominē sociālie mērķi salīdzinot ar peļņas mērķiem, jo lielāks ārējais atbalsts ir nepieciešams.

3.2. Likumu, kas nepieciešami sociālās uzņēmējdarbības sistēmas ieviešanai, paketes raksturojums

Likumu pakete varētu sastāvēt no jumta likuma (Sociālās uzņēmējdarbības likums) un grozījumiem likumos, kuri nepieciešami aprakstītās koncepcijas nodrošināšanai.

Sociālās uzņēmējdarbības likums varētu iekļaut gan nosacījumus, kas sociālo uzņēmumu nošķir no izvēlētas komercdarbības formas, gan nosacījumus, kas raksturīgi visām sociālās uzņēmējdarbības formām (1.pielikums).

Kā redzams 1.pielikuma attēlā, sociālais uzņēmums savu statusu iegūst ar reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā. Reģistrācija notiek uz statūtu pamata. Ja tiek konstatēts, ka uzņēmums faktiski sociālo darbību neveic, var tikt ierosināta uzņēmuma likvidācija vai transformācija par komercsabiedrību.

Pārējie saimnieciskās darbības veicēji - visu veidu komersanti, kooperatīvi, biedrības, nodibinājumi, reliģiskās organizācijas statusu iegūst un saglabā uz līdzīgiem nosacījumiem, kā tas pašlaik notiek ar SLO.

Lai vienkāršotu sociālā uzņēmuma aprakstu, tam var izvēlēties prototipu starp komercsabiedrībām. Piemērotākais statuss varētu būt sabiedrība ar ierobežotu atbildību, kas labi atbilst gan jaunu privāto sociālo uzņēmumu dibināšanai, gan transformējamajiem valsts komersantiem.

Papildinājumi un izmaiņas varētu būt nelielas, tās būtu viegli uztveramas esošajiem uzņēmējiem. Tabulā 3.2 parādīts vairāku esošo organizāciju, kuras sevi uzskata par sociālajiem uzņēmējiem, statuss:

Redzams, ka tās organizācijas, kas nepieder pie NVO, izvēlējušās SIA statusu. Tāpēc par pamatu sociālajam uzņēmumam var ņemt SIA, kuram dominējošais mērķis nav peļņa.

3.2.tabula. Dažu Latvijas sociālo uzņēmēju juridiskais statuss (Leščinska, 2012)

Nosaukums	statuss
“Mammu.lv”	biedrība
“Otrā elpa”	biedrība
“Sabiedrības līdzdalības fonds”	nodibinājums
“Wooly World”	SIA
“DIA + LOGS”	biedrība
“Ziedot.lv”	SIA

Iespējamais likuma satura izklāsts parādīts 2.pielikumā.

Papildus Sociālās uzņēmējdarbības likumam jāveic grozījumi vairākos citos likumos:

- 1) Valsts pārvaldes iekārtas likumā, paredzot publisko tiesību juridiskajām personām dibināt sociālo uzņēmumu vai reorganizēt esošās komercsabiedrības.
- 2) Publisko aģentūru likumā, paredzot daļai no šīm aģentūrām reorganizācijas kārtību par sociālajiem uzņēmumiem.
- 3) Uzņēmumu reģistra likumā, paredzot sociālās uzņēmējdarbības reģistra un sociālo uzņēmumu reģistra izveidi.
- 4) Valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldīšanas likumā, paredzot kārtību, kā publiskās intereses tiek pārstāvētas sociālajos uzņēmumos.
- 5) Budžeta un finanšu vadības likumā, nosakot sociālā uzņēmuma attiecības ar budžetu.
- 6) Sabiedriskā labuma organizāciju likumā, nosakot kārtību, kā sociālā uzņēmēja statusu ieguvušie zaudē sabiedriskā labuma organizācijas statusu.
- 7) Likumā Par Uzņēmumu ienākuma nodokli, nosakot atvieglojumu sistēmu sociālajiem uzņēmējiem.
- 8) Zinātnes likumā, paredzot iespēju veidot zinātniskos institūtus kā sociālos uzņēmumus.
- 9) Citos nozares likumos, kur tas nepieciešams.

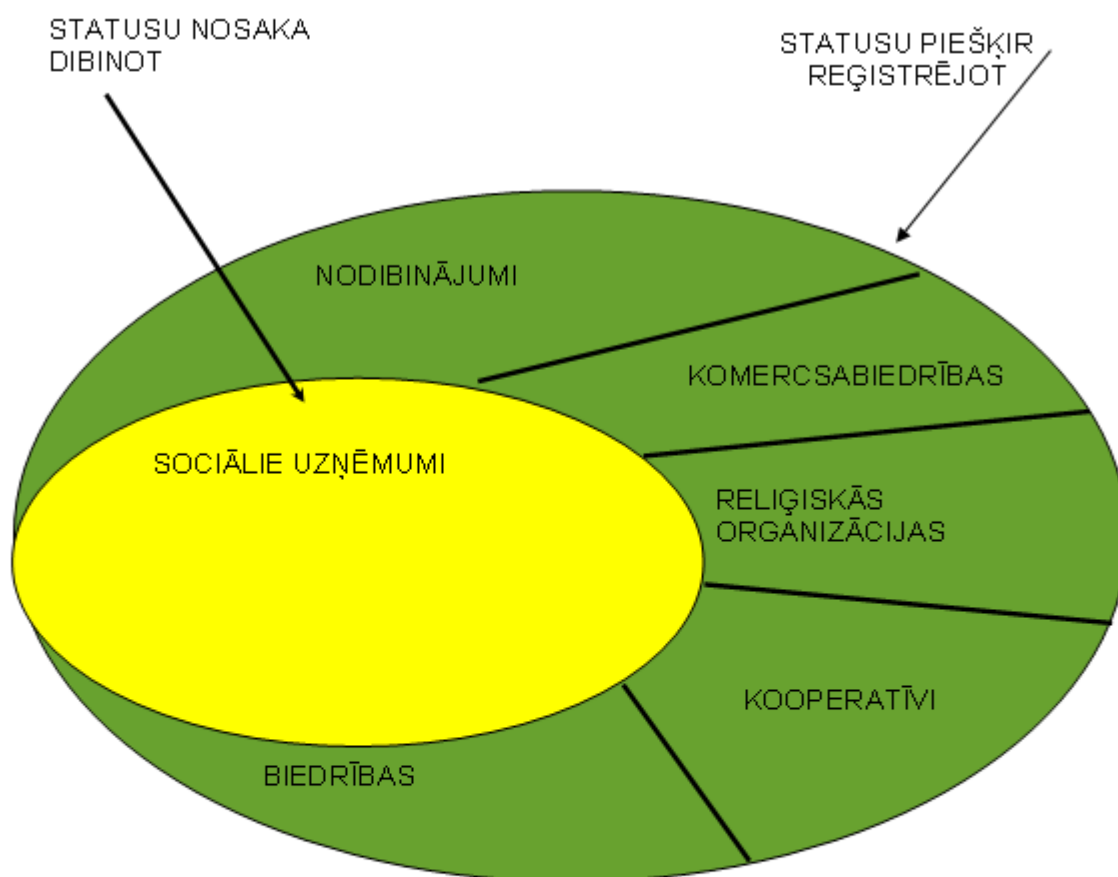
LITERATŪRA

- 1 Buchanan J. M., Tullock G., (1962), The Calculus of Consent: Logical Foundation of Constitutional Democracy; <http://www.econlib.org> , 20.11.2012
- 2 Defourny J., Nyssens M., (2009), Conceptions of Social Enterprise and Social Entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences, Second EMES International Conference on Social Enterprise University of Trento, Italy, July, 1-4.
- 3 Eiropas Komisija (2010), KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS: Lisabonas stratēģijas izvērtējuma dokuments, SEC(2010) 114 galīgā redakcija
- 4 Eiropas Komisija, (2010), Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei, Komisijas Paziņojums Eiropa 2020, Briselē, 3.marts
- 5 Eiropas Komisija, (2011), Paziņojums “Sociālās uzņēmējdarbības iniciatīva. Labvēlīgu apstākļu izveide sociālajiem uzņēmumiem – sociālās ekonomikas un sociālo inovāciju pamatam”{SEC(2011) 1278 galīgā redakcija}
- 6 Eiropas Komisijas Konkurences Ģenerāldirektorāts, (2008), Ieskats Kopienas tiesību aktos par valsts atbalstu, http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.cfm
- 7 Gosling P., (2002), Social co-operatives in Italy: Lessons for the UK. Social Enterprise London, pp. 27, <http://www.sel.org.uk/uploads/SocialCooperativesInItaly.pdf>
- 8 Hindriks J., Myles G.D., (2006), Intermediate Public Economics (2004), The MIT Press, 706 pp.
- 9 Karnai A., (2010), The Case Against Corporate Social Responsibility, THE WALL STREET JOURNAL, Europe Edition, 23.10
- 10 Labklājības ministrija, (2012), Korporatīvā sociālā atbildība, www.lm.gov.lv
- 11 Latvijas Biznesa konsultantu asociācija, (2012), Korporatīvā sociālā atbildība, www.biznesam.lv
- 12 Lešinska A., Litvins G., Pīpiķe R., Šimanska I., Kupics O., Katrīne Bušēvica K., (2012), Latvija ceļā uz sociālo uzņēmējdarbību, Sabiedriskās politikas centrs “Providus”, Latvijas Pilsoniskā alianse, 103 lpp., www.providus.lv
- 13 LPS 22.kongress, (2011), rezolūcija “Par valsts investīciju politikas principu maiņu”
- 14 LPS 23.kongress, (2012), rezolūcija “Par pašvaldību lomu uzņēmējdarbības attīstībā”

LITERATŪRA

- 15 Ministru kabinets (2012), Nacionālā attīstības plāna 2014-2020 projekts, www.pkc.mk.gov.lv , skat.05.12
- 16 Ministru kabinets,(2012), Par Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepciju, Rīkojums Nr.246, 4.jūnijā (prot. Nr.27 19.§)
- 17 Ministru prezidents (2012),Par darba grupas izveidi, 2012.gada 29.februāra Rīkojums Nr.78
- 18 Parliament of of Republic of Italy, (1991), Law no. 381 of November 8th, Regulations governing social cooperatives, The Chamber of Deputies and the Senate, <http://www.federsolidarieta.confcooperative.it>
- 19 Polborn M.K., (2012), Public economics, prepared as lecture notes for Economics 511 MSPE program University of Illinois Department of Economics
- 20 Pūķis M., (2010), Pašu valdība - Latvijas pašvaldību pieredze, idejas un nākotnes redzējums, 512 lpp.
- 21 Pūķis M.,(2000), Pašvaldības uzņēmumi Latvijā un Eiropā, Neatkarīgā rīta avīze, 13.aprīlis
- 22 Saeima (2000), Komerclikums
- 23 Saeima (2002), Valsts un pašvaldības kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldīšanas likums
- 24 Saeima, (1995), likums "Par pievienotās vērtības nodokli"
- 25 Saeima, (1995), likums "Par uzņēmumu ienākuma nodokli"
- 26 Saeima, (1995), Reliģisko organizāciju likums
- 27 Saeima, (1997). likums "Par nekustamā īpašuma nodokli"
- 28 Saeima, (2003). Biedrību un nodibinājumu likums

SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS FORMAS



Sociālās uzņēmējdarbības formas.

Sociālie uzņēmumi statusu iegūst reģistrējot uzdevumu šajā saimnieciskās darbības formā. Pārējiem pirms statusa reģistrācijas pārbauda likumā noteiktās pazīmes.

SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS LIKUMPROJEKTA SATURA IZKLĀSTS

VISPĀRĒJI NOTEIKUMI

Tiek definēti likumā izmantotie termini.

Tiek definēts likuma mērķis

Tiek definēti jēdzieni:

- sociālā uzņēmējdarbība
- sociālais uzņēmējs
- sociālais uzņēmums
- ienākumi no sociālās darbības

I.nodaļa SOCIĀLAIS UZŅĒMĒJS

Tiek noteiktas sociālo uzņēmēju iespējamās juridiskās formas

Tiek noteikti katra sociālā uzņēmēja pienākumi, neatkarīgi no formas

Tiek noteiktas katra sociālā uzņēmēja tiesības, neatkarīgi no formas

2.nodaļa SOCIĀLAIS UZŅĒMUMS

Tiek noteikts, ka uz sociālo uzņēmumu attiecas visas Komerclikumā likumā noteiktās normas attiecībā uz SIA, ja šajā likumā nav paredzēts citādi

Tiek noteikts, kā uz sociālo uzņēmumu attiecina sociālā uzņēmēja tiesības un pienākumus

3.nodaļa SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS STATUSA NOTEIKŠANA UN GROZĪŠANA

Tiek noteikts, ka reģistrāciju veic Uzņēmumu reģistrs

Tiek noteikts, ka atbilstību statusam kontrolē Valsts ieņēmumu dienests

Tiek noteikta statusa grozīšanas kārtība

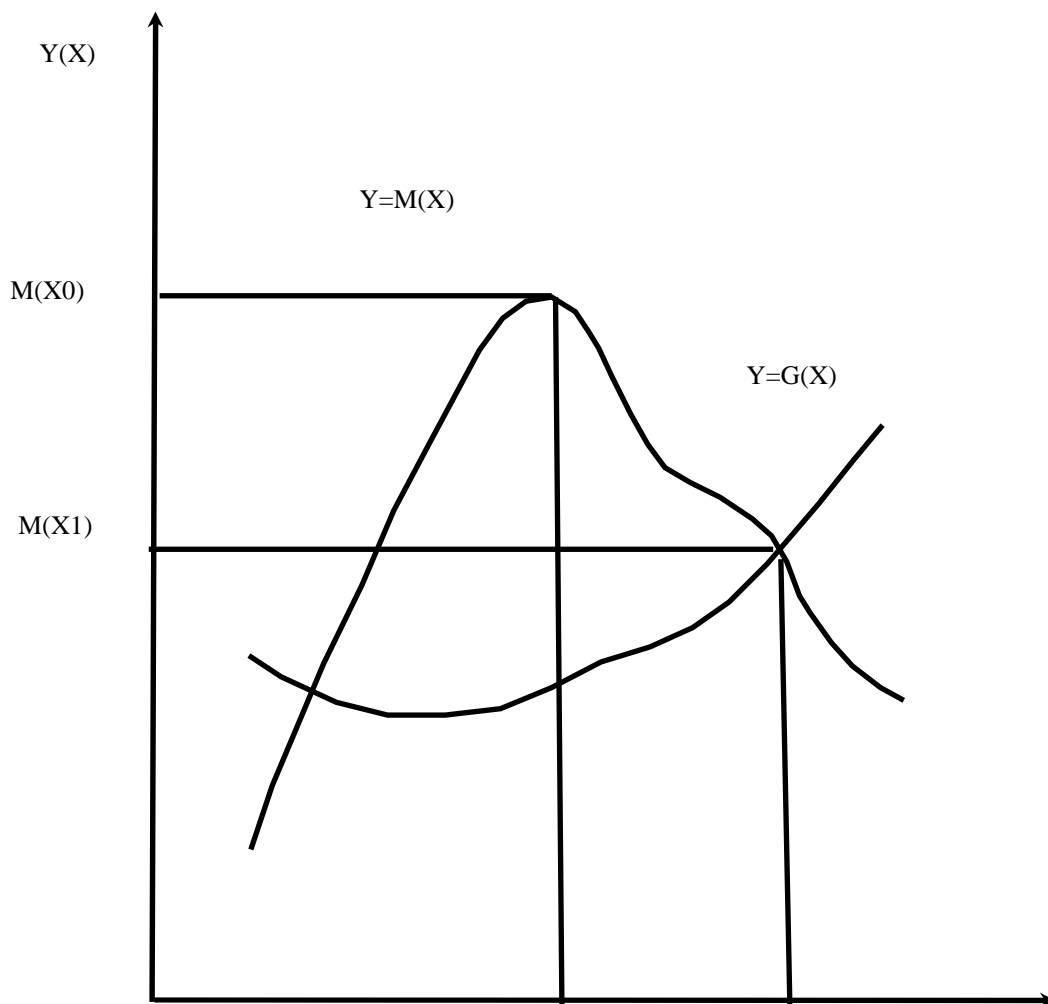
PĀREJAS NOTEIKUMI

Pārejas noteikumi nosaka nepieciešamās darbības un laiku, kad tiek sagatavoti grozījumi pavadošās likumprojektu paketes likumos, kā arī uzdevumi Ministrukabinetam nepieciešamo noteikumu pieņemšanā.

Pārejas noteikumi nosaka laiku nodokļu atvieglojumu attiecināšanai uz sociālajiem uzņēmējiem.

3.pielikums

ILUSTRĀCIJA KĀ PAPILDUS IEROBEŽOJUMI SAMAZINA OPTIMĀLO MĒRĶA FUNKCIJAS VĒRTĪBU



Attēlā viendimensijas optimizācijas mērķa funkciju $Y = M(X)$. Ja (ierobežojuma)

parādīts uzdevums ar mainīgo X un nebūtu papildus nosacījuma

$$Y < G(X),$$

tad mērķa funkcijas maksimums būtu pie mainīgā X_0 un sasniegtu maksimumu $M(X_0)$.

Ierobežojuma dēļ šādu maksimumu sasniegt nevar un uzdevuma atrisīnājums pārvietojas uz punktu X_1 . Šajā punktā lielākā pieļaujamā funkcijas vērtība ir $M(X_1)$.

Attēls raksturo vispārējo principu: nosakot likumā jebkuru ierobežojumu (laikā, telpā, procedūrās) sasniedzamais publiskais labums vienmēr samazinās.